

**Інститут Східної Європи
Кафедра українознавства
Університету «Львівський Ставропігон»
The Eastern-European Institute, Kafedra Ukrajinovnavstva
University «L'viv Stavropigion»**

Віктор Ідзьо

Українські Греко-Католики в Росії

Івано-Франківськ «СІМІК» 2015р.

**Друкується за рішенням Вченої Ради Науково-дослідного Інституту Українознавства
Міністерства освіти і науки України, протокол № 11, від 22 листопада 2007р.**

Наукова праця директора Інституту Східної Європи, завідувача Кафедрою українознавства УЛС, провідного наукового співробітника Інституту Українознавства МОН України, доктора історичних наук, професора, академіка Академії Наук Вищої Школи України Віктора Ідзя, “Українські греко-католики в Росії” досліджує історію унійних процесів у Росії, процес зародження, становлення та розвиток українських Греко-Католицьких громад в Росії.

Джерельна база праці «Українські Греко-Католики в Росії» – науковий фактичний матеріал – відтворює маловідомі чи забуті сторінки історії розвитку Греко-Католицької Церкви в Росії з XVIII по XXI століття.

Окрім загальних християнсько-унійних процесів, проаналізовано також унійні процеси в Росії, які проливають світло на зародження, становлення і розвиток українських Греко-Католицьких громад в Росії.

Наукові праці та документи апробовані з Російської Державної Бібліотеки, Бібліотеки Російської Академії Наук міста Москви.

Праця «Українські Греко-Католики в Росії» є унікальною джерельною базою у вивченні унійних процесів та зародження, становлення УГКЦ в Росії.

Рецензенти:

Дашкевич Я. – доктор історичних наук, професор, керівник Львівського відділення Інституту Археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ, завідувач кафедри сходознавства Львівського національного університету ім. І.Франка;

Кабузан В. – доктор історичних наук, провідний фахівець Інституту Російської Історії РАН, завідувач історичного відділу Українського Університету м. Москви;

Калакура Я. – доктор історичних наук, професор Київського національного університету, академік АНВШ України;

Кононенко П. – доктор філологічних наук, професор, віце-президент академії АНВШ України, академік УАПН, академік МСАН, директор науково-дослідного Інституту Українознавства МОН України.

о. Пришляк М. – доктор філософських, політичних наук, професор Римського університету.

Огірко О. – доктор філософії, ад’юнкт-професор, доцент кафедри філософії та політології Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького.

О.І. Козовик – доктор філософських наук, професор, декан філософського факультету Івано-Франківської Теологічної Академії.

Зміст

Короткий нарис історії Української Греко-Католицької Церкви згідно зі свідченнями джерел з російських архівів та російських вчених.....4

Греко-Католицька громада «Різдва Пресвятої Богородиці» в Москві в 1891-1922 роках згідно зі свідченнями джерел з московських архівів.....35

Короткий нарис історії Української Греко-Католицької Церкви згідно зі свідченнями джерел з російських архівів та російських вчених

Причина релігійної Унії 1596 р. простежується при глибокому аналізі давньої історії. Цей унійний процес розпочався в 1215 р., коли угорський королевич Коломан коронувався на короля Галичини, і започаткував унійний процес на українських землях [1].

Надалі володар України-Русі, великий князь Данило Романович, своєю офіційною коронацією на короля України-Русі в 1253 р. утвердив цей процес і зробив його незаперечним [2].

Брестська Унія 1596 р., що була проголошена спочатку в Римі в грудні 1595 р., а потім – у жовтні 1596 р., мала виняткове значення для інтеграції українського культурно-релігійного суспільства, його еліти, незалежно від польського та інших європейських впливів, у висококультурне західноєвропейське середовище. Історична наука, зокрема ХХ ст., неодноразово займалася дослідженням цього історико-релігійного питання.

Історична література про Брестську Унію почала зароджуватися із розвитком Української Греко-Католицької Церкви, однак ніхто з дослідників не вивчав її генези, починаючи з ХІІІ ст. і унійної епохи короля Данила [3].

Ситуація наприкінці ХVІ ст. в українському суспільстві була складною через зростаючу конфронтацію між польською католицькою і українською православною елітою, де польська еліта вважала за доцільне цілковите окатоличення українського народу.

За таких обставин українська еліта, оминувши врегулювання взаємин з Польщею, вирішила самостійно вступити в переговори з Римом та Католицькою Церквою, яка не вірила в спроможність польських релігійних кіл утворити унію з українською православною церквою.

Внаслідок компромісу в релігійних питаннях, була укладена Унія, згідно з якою українська релігійна і політична еліта починала підпорядковуватися безпосередньо Папі Римському, дотримуючись при цьому традиційного візантійському обряді, з широкою автономною політико-релігійною структурою і не в підпорядкуванні польської католицької церковної еліти [4].

Найвагомішою при вивченні питання Унії 1596 р. є особа князя Костянтина-Василя Острозького (1526/27-1608), яка по праву є найталановитішою особистістю свого часу: політиком, громадським, науковим та релігійним діячем в Україні-Русі в ХVІ- на поч. ХVІІ ст.

Як засвідчують джерела, князь Костянтин-Василь Острозький приймав участь майже в усіх визначних подіях свого часу і насамперед – у підготовці і проведенні Брестської унії.

Князь Острозький в ХVІІ ст. пішов шляхом свого не менш енергійного предка

XIII ст., короля Данила, який в 1253 р. вперше з'єднав Руську церкву з Римською, Унією [5].

Цю подію, очевидно, ще пам'ятали і в XVII ст., оскільки саме тоді відбулося її повторення за безпосередньою участю К. Острозького. Власне такий крок князя-захисника національних та культурно-релігійних інтересів українського народу зупинив повне його ополячення. Своїми вчинками князь К. Острозький, як захисник і покровитель науки і Православної Церкви, зробив усе для підняття морального, культурного і наукового рівня українського народу. Власне таким його образ постав перед істориками XIX ст., зокрема – перед П.Кулішем. На його думку, князь Костянтин Острозький, який правив Україною-Руссю незалежно від Польщі, налагодивши з нею феодальні стосунки в останній чверті XVI ст. так, що український народ мав право вільно розвивати свою культуру, релігію. Враховуючи велике значення князя Костянтина Острозького в історії України-Русі в XVI-XVII ст., нам слід дослідити насамперед ранній етап його діяльності. Епопея політичного сходження Костянтина Острозького веде початок від 80-х рр. XVI ст. Власне в цей час пройшов процес утвердження князя як політичного лідера в Україні-Русі. Саме тоді він відкрито переходить в опозицію до влади Речі Посполитої, уособлюючи владу – політичну і передусім економічну – від Києва до Галичини. У цей же період відбувається становлення Костянтина Острозького як духовного лідера, який, відстоюючи православ'я, скеровує його попри Річ Посполиту з Римською церквою. Така позиція князя К. Острозького дуже схожа на політику короля Данила [6].

Ці чинники спричинилися до Брестської унії 1596 р. в Україні, яка мала виняткове значення, оскільки унія церков проголошувала рівність Католицької і Православних Церков в управлінні ними Папою Римським.

Після утвердження ідеї унії, історики, здебільшого російські, почали досліджувати цю проблему [7].

Як бачимо, ті православні єпископи, які прийняли унію, усвідомили безкорисливе служіння ідеалу єдиної церкви. Особливо варто відзначити дослідження цього явища М. О. Кояловичем, який, як один із перших інтерпретаторів проблеми, намагався довести, що зародилася і розвивалася ідея унії з Римом тільки в XIV ст., в 1596 р., винятково через політичну діяльність Риму. Головну причину Брестської унії науковець вбачав у діяльності Католицької Церкви й особливо польських єзуїтів щодо Православної Церкви [8].

Слід наголосити, що цю концепцію зразу було підтримано в Москві, де до неї було додано нове «наукове дослідження», яке вже в XIX ст. було апробоване московською Православною Церквою і розвинуте в XX ст. науковими державними інститутами. За основу було взяте давнє «дослідження

«митрополита Макарія [9].

Митрополит Макарій в «Історії Російської церкви», з'ясовуючи релігійні проблеми XVI ст., походження і наслідки Брестської унії, наголошує: «Унія виникла внаслідок двох причин: кризи Православної Церкви і дій католицьких кіл, яким поступилися корисливі ієрархи на чолі з «жалюгідним» митрополитом М. Рогозою». Він намагався інтерпретувати «закулісні механізми прийняття рішень про унію», власне ці соціально-політичні повороти в розвитку релігійно-політичної боротьби призвели, на його думку, до Брестської унії [10]. Концепцію, яку свого часу розробив російський митрополит Макарій, інтерпретують і наступні покоління російських істориків – Жукович П. Н., Флоря Б. Н., Яковенко С. Г., Дмитрієв М. В. [11].

Загалом усі російські історики, які досліджують унію, розробляли і розробляють концепцію дискредитації унії, що спостерігається в їх «наукових творах». Саме вони, через свої позиції, сприяли виникненню конфесійних конфліктів; з іншого боку –

бачимо неможливість боротьби з унійними процесами, вони вдалися до дискредитації самої Греко-Католицької Церкви і її лідерів.

Упродовж XIX та XX ст. інтерпретацією унії займалися майже всі російські історики.

Так, Батюшков П. Н., не подаючи нових зведень про унію, одним з перших звернув увагу на значущість «протестантського фактора» у генезисі Брестської унії. «Протестантство», на думку дослідника, було менш небезпечне, ніж московське православ'я, тому, бачачи в уніатах ворогів, дослідник намагався принизити Греко-Католиків та їх православ'я. З цього приводу він наголошував, що греко-католицизм, як протестантство, що поширилося не тільки між католиками, але і між православними, вносить смуту як в католицький, так і в православний світ [12, 13]. Такої ж позиції дотримуються і багать сучасних російських дослідників.

XX ст. відкрило новий етап вивчення російськими вченими Брестської унії та історії Української Греко-Католицької церкви. Однак тактика вивчення цієї проблеми у російських вчених не змінилася, вони як з'ясовували проблему шляхом доповнення старої концепції, яку ще започаткував митрополит Макарій, так і продовжують у такому ж руслі шляхом інтерпретації Ватиканських архівів, «розвінчувати унію». У такому ж ракурсі написані «спеціальні дослідження різних аспектів цієї проблеми»: Яковенком С. М., Флорею Б. Н. та Дмитрієвим М. В. [14].

Останній, зокрема наголошує: «Пануюче на сьогоднішній день в історіографії й історичній свідомості уявлення полягає в тому, що Брестська унія була результатом католицької політики і пропаганди, що знайшла відгук у православному середовищі через кризу Київської митрополії».

Разом з тим, у генезисі Брестської Унії, вважає Дмитрієв М. В., є чимало аспектів, що належним чином не отримали належного висвітлення в історіографії.

По-перше, не звертається уваги на той факт, що наступність між з одного боку – католицькою пропагандою на користь унії (Б. Гербест, П. Скарга), церковно-політичними планами курії (А. Поссевино), політикою польського уряду стосовно православ'я в 1560 -1580-ті рр. і, з іншого боку, унійним проектом, що народився з ініціативи православних єпископів у 1590 р. – це не так очевидно, як вважалося спочатку.

По-друге, принципове значення має факт, що унія, проголошена в Римі і Бресті в 1595-96 р., мала дуже мало загального з унійним проектом православних єпископів, що отримали закінчене вираження в документі («32 артикулах»), прийнятому в червні 1595 р. Відповідно, генезис унійного плану 1590-1595 р. і унії, заявленої Брестським собором у жовтні 1596 р. – далеко не те саме.

По-третє, досі цих пір не вивчені мотиви і причини, якими керувалися православні, йдучи до унії, хоча іноді вказувалося, що вони істотно відрізнялися від тих мотивів і уявлень, якими керувалися католики. А тим часом без аналізу цієї сторони справи ми позбавляємося логічної ланки, зовсім необхідного для конкретно-історичного пояснення генезису унії.

По-четверте, відомо, що ініціаторами унії стали саме православні єпископи, і їхнє прагнення унії спочатку було підтримано значною частиною (якщо не більшістю) верхів православного суспільства. Як це пояснити? Загальні посилення на кризу Православної Церкви видаються не надто переконливими. Чому для подолання кризи доцільним вважали укласти унію з Римом? У чому саме православне духовенство вбачало кризу та її причини? Які шляхи – окрім унії – пропонувалися її подолання, і чому шляхом виходу з кризи було обрано саме унію? Відповісти на ці питання частково намагаються російські вчені XIX та XX ст. [15].

Період Брестської Унії досліджували російські вчені Флоря Б. М. та Яковенко С. Г. [16].

Аналіз їхньої наукової спадщини свідчить про те, що ці вчені цілковито поділяли точку зору наукових та релігійних кіл православної ієрархії московського патріархату, і тільки із зміною політичних процесів, зокрема отриманням Україною повної державної незалежності та відновлення діяльності Української Греко-Католицької Церкви, намагаються творити свої інтерпретації. Очевидно, що російські історики, як у минулому, так і зараз, досліджуючи джерела унії в Україні та причини розвитку Української Греко-Католицької Церкви, унійних процесів в Україні та Білорусії, вважають єдино правильною точку зору апологетів історико-церковного конклаву

московського патріархату, найгострішого релігійно-суспільного конфронтанта сучасності.

Тому, проаналізувавши їх твори, теорії, аналіз, робимо висновок стосовно некритичності та тенденційності їх висновків.

У своїх працях вони применшують роль Брестської Унії, як і унійних християнських процесів загалом, особливо відверто применшує історичну вагність цих процесів науковий співробітник інституту стратегічних досліджень, що при президенті Російської Федерації, А. М. Окара, який не вбачає прогресивності унійних процесів в житті українського народу. Він у своїх працях спонукає до релігійної конфронтації шляхом інтерпретації фактів та джерел, які він вишукує, насамперед, під час дослідження життя українсько-білоруського суспільства XVI ст. О. М. Окара, розпалюючи міжнаціональну та релігійну ворожнечу, вважає неможливим релігійний унійний процес з Католицьким світом. У своєму історико-релігійному світобаченні цей учений виявив агресивну позицію щодо відновленої Української Греко-Католицької Церкви, її історичного процесу зокрема [17].

Таким чином, сучасні російські вчені, як і їх попередники, розглядають унійні процеси в Україні та Східній Європі через призму світобачення науковців Московського патріархату, без критичної оцінки сукупності фактів та процесів, які відбулися і відбуваються в Центрально-Східній Європі, доповнюючи свої концепції шляхом інтерпретації ватиканських та українських архівних джерел, матеріалів та концепцій сучасної української історичної та релігійної історико-релігійної науки.

Та незважаючи на це, українським вченим, які вивчали проблему унійного руху в Росії у першій чверті XX ст., було відомо, що в «австрійській Україні» будителем української національної ідеї стала Українська Греко-Католицька Церква [18].

Особливо цей процес став характерним з часу очолення графом Андрієм Шептицьким церкву, юрисдикція якої поширювалася і на американських українців. Стосовно А. Шептицького писалося в «Украинской Жизни» те, що його рід належить до старої галицької аристократії, згадка про яку вперше фіксується в документах князя Лева, у якого Шептицькі були боярами. Упродовж останніх століть у різний час представники цього аристократичного роду займали Львівську, Перемиську, Кам'янець-Подільську Греко-Католицькі кафедри. Так, єпископами Греко-Католицької Церкви були Варлаам, Лев, Анастасій Шептицькі. Їх діяльність як громадсько-політичних, релігійних діячів була скерована на інтеграцію українського суспільства в Європу. Насамперед вони клопоталися про те, щоб український народ Галичини міг отримати європейську освіту, робили все, щоб українські священники могли посідати такий рівень і авторитет, який мали католицькі священники Європи. Як і більшість тогочасних

українських вельмож, культурних та релігійних діячів, вони робили все, щоби поширити ідеї унії на весь український народ.

«Сучасний голова Української Греко-Католицької Церкви, – зазначав дописувач «Української Життя» Юрій Стрижавський, – митрополит граф Андрій Шептицький має зовсім інші спрямування діяльності. У церковній і національно-політичній діяльності він дотримується зовсім іншої позиції, ніж його попередники-єпископи. Перекоаний католик, але вірний східному обряду, уніат по духу Володимира Соловйова, митрополит Андрій водночас є щирим патріотом свого народу і свідомим сином України-Русі. Позбавляючи східний церковний обряд від католицьких впливів часів нововведень Варлаама, Лева і особливо Анастасія Шептицького, а також їх попередників і наступників, митрополит Андрій вважає, що такій новій самобутньо українській Унії судилося звершити велику справу об'єднання усього українського народу. Та теорією митрополит Андрій не обмежується, оскільки, отримавши широку і блискучу освіту – як світську, так і духовну – він у майбутньому може зробити так, що український народ повірить йому і весь стане під його скіпетр. Його особисті якості можуть стати прикладом і повести український народ до боротьби за національне та релігійне звільнення. Титулований український шляхтич, багатий землевласник, доктор юридичних і філологічних наук, він свого часу відмовився від блискучої кар'єри і проміняв мундир гвардійського офіцера на рясу, всупереч бажанню родичів і передусім матері вступив до лав українського греко-католицького духовенства. Пройшовши усі ступені священницького і монашого служіння, він у 1900 р. отримав кафедру Львівську і всієї Галицької України. Відтоді не було такого випадку, щоб якісь культурно-суспільні починання українців Австрії чи Америки не здійснювалися без його допомоги чи участі, моральної чи матеріальної підтримки. Митрополит Андрій пожертвував велику суму грошей на український університет, а, будучи постійним членом Верхньої палати австрійського парламенту, завжди захищав інтереси українського народу. Протягом свого 20-літнього служіння головою Української Греко-Католицької Церкви митрополит Андрій зумів прихилити до своїх ідей утворення Української Держави і Церкви немало однодумців – як світських, так і духовних осіб. Його розбудову Української Греко-Католицької Церкви підтримували усі римо-католицькі єпископи і священники, Римський Папа. Усі сьогочасні українські єпископи і священники є щирими виконавцями волі митрополита Андрія. На нього змушені були зважати навіть пихаті польські ксьондзи, які вважають, що Унія, яку відстоює митрополит Андрій, поєднує Україну і Польщу. Однодумцями митрополита Андрія є здебільшого римо-католицькі єпископи і священники далекого Заходу: французи, бельгійці, які спеціально вивчають українську мову і практику східного богослужіння. Вони, уродженці Бретані, Льежа переймають український обряд, після чого

вирушають до українських греко-католицьких громад в США, Канаду, Бразилію, де стають українськими греко-католицькими священиками. Українські священики в Галичині, за прикладом митрополита, цілком занурилися у справи нового церковного, національного і культурного будівництва. На думку митрополита Андрія, в основі діяльності підвладних йому священиків лежать засади широкого демократизму. В одному із своїх пастирських послань духовенству в 1901 р. митрополит вказував, що священик, окрім усього іншого, повинен добре знати, скільки заробляє кожний його парафіянин, як він живе, чим харчується, який його прожитковий мінімум. Митрополит вважає, що священик повинен допомагати своєму вірному не тільки словом, але й ділом, любов'ю, бути завжди поруч. Священик повинен прагнути того, щоб в його парафії були грамотні люди, він має організовувати центри «Просвіти» для задоволення національних та культурних потреб народу. Митрополит був прикладом такого священика. Він домагався в австрійського уряду рівних прав українців, їх державності. Його митрополичий дім завжди був відкритий для духівництва, інтелігенції, студентської та учнівської молоді. Андрій Шептицький брав активну участь у роботі українських організацій, був почесним президентом українського страхового товариства «Карпатія». Заснував на власні кошти український історико-етнографічний музей, Канікулярний дім, де проводять канікули найбільш бідніші учні, студенти. Митрополит взяв участь у заснуванні українського учнівського інтернату у Львові, пожертвував кошти на український університет. Все це, що я описав, – наголошував після відвідин Львова московський українець Юрій Стрижавський, – я почув від авторитетних осіб у Науковому Товаристві ім. Т. Г. Шевченка і в Галицько-Руському Товаристві ім. Качковського. Мені вдалося оглянути усі українські заклади Львова, австрійські українці нічого не приховували, вони намагалися показати мені, українцеві з Москви, усе, що організували тяжкою працею. Можна сказати, що вони мають чим пишатися. Дізнавшись, що я українець із Росії, вони дуже гарно мене прийняли і висловили свої побажання, що українці Росії теж повинні мати осередки української Греко-Католицької Церкви, українські наукові та культурні товариства. Українці Росії, як і українці Австрії, теж повинні дбати про майбутню державність України-Русі. Українців зі Львова цікавило, чи мають українці в Росії свою українську церкву, українські «Просвіти», українські газети, журнали. Саме в «Просвіті» я побачив велику карту України – від Карпат до Чорного і Азовського морів, великий портрет митрополита Андрія, що висів на стіні зали, почув про його палку любов до українського народу. Здивував мене красою собор Святого Юра, львівський монастир отців Василіан. Розмовляв з ними, усі вони – щирі українські патріоти зайняті розбудовою Української Греко-Католицької церкви: «Усі ми переконані католики, однак ніколи на змінимо свого православного

обряду. Тут ми шукаємо істину і свободу, яку бажаємо прищепити нашому народу», – такі слова я почув від них.

На високому рівні знаходяться і навчальні та наукові заклади Української Греко-Католицької Церкви, у яких українські священники отримують європейську освіту. Виїжджають вони з метою поглиблення знань і в наукові духовні заклади Риму, Відня. В отриманні священниками європейської освіти їх підтримує все вище церковне керівництво, і насамперед митрополит Андрій. «Мені за умов освіченості священників, – наголошував під час аудієнції митрополит Андрій, – вдалося організувати все так, що українське духовенство і на службі, і вдома складає одне нерозривне ціле, один духовний організм. Це мої, – наголошує митрополит Андрій, – друзі, і я вважаю кожного з них своїм другом на ниві української священницької справи». Ось такою постає Українська Галичина з її ініціативним митрополитом-графом Андрієм Шептицьким, натхненником усіх українських ідей. Без перебільшення потверджую, що ім'я митрополита-графа А. Шептицького належить до одного із почесних на ниві сьогоденного українства» [19].

Надалі «Украинская Жизнь» вміщує публікацію, пов'язану з діяльністю Української Греко-Католицької Церкви у той час, коли, внаслідок поразки австрійської армії, російські війська вступили в Галичину і вчинили проти греко-католиків страшний терор. Із секретних документів російської влади ми дізнаємося, що російським урядом був виданий указ: «Про приєднання уніатів до православ'я». Згідно з цим документом, після приєднання уніатської церкви до православ'я слід залишити всі ті обряди і звичаї, яких досі дотримувалися «руські уніати в Галичині». Необхідно закрити орден єзуїтів-василіан і конфіскувати їхнє майно, яке повинно бути передане російській Православній Церкві. Слід відлучити від митрополитської кафедри митрополита уніатів графа Шептицького як керівника єзуїтів. Якщо уніатський священник приєднувався до православ'я, то парохію можна було залишити під його керівництвом. Рекомендувалося в Галичину вислати високоосвічене російське духовенство, яке повинно проводити Богослужіння на старослов'янській мові. Необхідно негайно закрити орден Василіан, забрати в них усі бібліотеки, цінності, зробити так, щоб Василіани більше не мали впливу на церковне життя Галичини. Закриття цього ордену буде в Росії сприйняте загальною радістю. Необхідно якнайшвидше відлучити від посад уніатських єпископів, які своєю діяльністю підтримуються Австрію і намагаються латинізувати східний обряд. Необхідно викорінити із сіл уніатських священників і прислати туди російських, православних. Необхідно якнайшвидше висилити всіх уніатів, єзуїтів з Галичини. Зробити все можливе, щоб прибулі російські священники були в фінансовому достатку – їх діяльність слід профінансувати з російської скарбниці. Усе управління церковними справами Галичини передати в

управління волинському єпископу Євлогію. Майбутнім митрополитом Львівським призначити архієпископа волинського Антонія» [20].

Ситуацію ускладнила смерть греко-католицький єпископа Чеховича в Перемишлі 20 квітня 1915 р. Під час облоги російськими військами Перемишля єпископ залишався в місті і був одним із ініціаторів усесторонньої допомоги мирному населенню. Із смертю перемиського єпископа Чеховича Українська Греко-Католицька Церква залишилась без архієрейського керівництва. Митрополит Андрій Шептицький був засланий російською владою в центральні губернії Росії, єпископ Хомишин під час захоплення російськими військами Галичини виїхав до Відня. Тоді ж біженці з Галичини, услід за єпископом, як сповіщає «Vorwärts», почали виїздити до центральних районів Австрії. У Відні перебувало 250 000 осіб, в Нижній Австрії – 25 000 осіб, у Вірхній Австрії – 22 000, в Штирії – 30 000, в Каринтії – 10000, в Зальцбургу – 3000, в Тиролю – 2000, в Країні – 4000, в Богемії – 115 000, в Моравії – 35 000, в Австрійській Сілезії – 5000 осіб [21].

Саме тоді час українську громадськість у Росії починає хвилювати доля полоненого і вивезеного в Росію митрополита Андрія Шептицького. Російська преса усе частіше публікує матеріали та статті про уніатів. У 10 номері часопису «Гол. Мін.» за 1915 р.

уміщена велика стаття С. П. Мельгунова «Історія возз'єднання уніатів в Росії» [22]. Багато матеріалів С. П. Мельчунов почерпнув із дослідження А. Є. Коні, який у 80-х рр. XIX ст. в часописі «На жизненном пути» помістив статтю «Униатские дела», в якій намагався з'ясувати стосунки між Православною і Уніатською Церквами [23].

Тоді, наголошує С. П. Мельгунов, коли російські війська приєднали до Росії Галичину, почалась кампанія возз'єднання уніатів з православ'ям, русифікація населення. Однак ідеї унії суспільство так глибоко увібрало в себе, що викоринити їх одразу було неможливо. Щоб подолати уніатів, треба знати їх історію, зокрема – їхню діяльність у Росії. Оскільки Унія в XVI ст. мала своїх прихильників у Росії, то московський уряд ніяк не міг припинити її поширення серед росіян. Невеликі виступи православних проти уніатів не могли примусити московський уряд військовим шляхом перешкоджати приїзду уніатів у Росію. В уніатів було багато прихильників у Росії, що спонукало російський уряд уже в XVII ст., а особливо – в XVIII ст. замислитися над заходами, які би припинили в Росії уніатський рух, який невпинно ширився і мав певний вплив на російське суспільство. Багато російських державних, наукових та культурних діячів були уніатами. Уже при імператорі Павлі I уніатські священники могли вільно полемізувати з православними священниками. Тоді ж уніатам було дозволено мати три уніатські парохії в Росії. Павло I вжив заходів для того, щоб уніатів не переводили в православ'я. Указом у 1797 р. уніати були приєднані до католиків

і підпорядковані католицькому єпископу. Тоді ж уніати намагаються організувати першу єпископську кафедру в Росії. Як вважає С. П. Мельгунов, вона без державного утвердження існувала формально до 1804 р. У 1804 р. уніати отримують незалежність і вперше в Росії входять до центральної Римо-Католицької Колегії, отже, мають там представників від уніатських парохій Росії. В 1805 р. в цій же колегії утворено самостійний уніатський департамент, а в 1806 р. була утворена уніатська єпископія, діяльність якої через брак джерел нам маловідома. Однак відомо, що російський уряд спеціальним указом визнав за уніатами право на самостійне існування. Однак, це був тільки тимчасовий компроміс.

Уніати почали відігравати велику роль у житті російського суспільства. На них до уряду почали надходити скарги від російської Православної Церкви. За таких умов, незважаючи на визнання уніатів, російський уряд почав робити усе, щоб уніатські ідеї не ширилися у тогочасному суспільстві. Російська Православна Церква, налякана діяльністю уніатів закликала уряд до «поступового знищення уніатів в Росії». Однак громадська думка була лояльною до уніатів. Ось що говорили в Росії про уніатів: «Народ вбачав в унії свою релігію і цінував її як таку, яка вміла в Росії співіснувати як з Православною, так і з Католицькою Церквами. Унікальність уніатів полягає в тому, що вони своїм проміжним становищем були зв'язуючою ланкою між православними і католиками. Уніат любив свій обряд, свого священика, а коли його не було – ходив у католицький костюл або в православний собор, відшукуючи усюди те, що було йому необхідне. Уніати в Росії – це те втілення народної релігійної терпимості, те здорове і раціональне почуття віри, яке прижилося в Росії і не стало тягарем для російського суспільства» [24].

Царювання Миколи I кардинально змінило долю уніатів у Росії. Уніатська Церква, яка була офіційно визнана російським урядом і суспільством, дуже швидко стає гнаною та переслідуваною. Бажання «русифікувати» малоросів поставило перед урядом завдання знищення уніатів. За таких умов російський уряд почав діяти під гаслом «Православ'я, самодержавність, народність». Під таким гаслом російський уряд прагнув знищити уніатів у Росії.

Проте знищити уніатів було не так легко, як проголосити проти них війну. Щойно російський уряд вдався до репресій, уніатське питання постало в усій Європі. С. П. Мельгунов наголошує, що війна з уніатами, яку оголосила Росія, налякала усі католицькі держави, які ніяк не могли зрозуміти політики Росії. Адже Росія спочатку визнала на всю Європу, що уніатство як християнську релігійну течію. Проти утисків уніатів в Росії виступив єдиний і надійний захисник уніатів – Папа Римський, який закликав усі католицькі держави вплинути на російський уряд. Це загрожувало російському уряду ізоляцією від католицької Європи, яка визнавала й оберігала уніатів у Росії [25]. Та попри усі

протести урядів європейських держав уніатів почали знищувати, і натхненником знищення була саме російська Православна Церква. Проти насильницького викорінення уніатів з Росії виступили генерал-губернатори Долгорукий і Лазімов, які протестували проти жорстокості, яку влада виявила проти уніатів. Вони наголошували, що тортури ще більше зміцнять позиції уніатів у російському суспільстві, адже тоді вони стануть мучениками.

Однак царський уряд вважав прийнятними усі засоби, і в 1860 р. уніатство в Росії було знищене. В Росії не було жодної уніатської парохії, де би російська влада не чинила беззаконня і насильства. Проти уніатів скерували військо. Нещасних людей мордували холодом і голодом, силоміць змушували прийняти православ'я. Це був час, коли в Росії настав релігійний терор і насилля. Закони припинили функціонувати для тих, хто сповідував унію. Губернатори погрожували уніатам засланнями, грошовими штрафами, погромами військових. Однак жодні загрози не змусили уніатів у Росії визнати себе православними. Усі, хто визнавали унію, не ходили в російську Православну Церкву, не хрестили там дітей, потайки хоронили померлих. За такі провини уніатів висилали у Сибір, віддалені райони Росії. Як зазначають численні свідчення, російська Православна Церква не вбачала в цьому нічого поганого. Навпаки – російське духовенство допомагало знищувати уніатів за допомогою військової машини російської імперії. За таких обставин «місіонерство» російської Православної Церкви з військами і нагайками, штрафами і виселеннями вважалося найповажнішими християнськими вчинками. З 1876 р. уніатів почали масово ув'язнювати, що обурило весь цивілізований світ. Російську Православну Церкву назвали церквою диявола, від неї відвернувся увесь християнський світ. Побачивши, що європейська громадська думка налаштована проти Росії, російський уряд, щоб врятувати своє «азіатське обличчя варвара», проголосив: «К бывшему греко-униатскому населению должны быть применены начала веротерпимости на широких основаниях... Вследствии чего преследования их не должно иметь места...». Однак усі ці лицемірні заяви були проголошені уже після тотального знищення прихильників унії в Росії. Декларації та проголошення були лише показовими перед Європою.

Документ «Про уніатів» затвердив Олександр II, але там не містилося нічого нового. Олександр II бажав своєю добродією схилити уніатів до православ'я, але уніати, попри усі репресії, були стійкі у своїй вірі і не бажали ставати православними.

Отже, у 1890 р. Сенат припинив переслідування уніатів і вони залишалися у невизначеному статусі до 1904 р. У 1905 р. російський уряд під тиском Західних Держав проголосив маніфест, згідно з яким «Росія оголошувала віротерпіння», а російський уряд припиняв «просвітницьку роботу з уніатами». За таких обставин ті уніати, які під тиском прийняли православ'я, знову повернулися до

унії [26]. Однак маніфест був виданий у час революційної пори, коли російський уряд намагався заспокоїти російське суспільство різними маніфестами і циркулярами, бо мав слабкі позиції.

Через 10 років, у 1916 р. Європа стала свідком прагнення поширити російське православ'я серед уніатів Галичини за допомогою військової сили. Однак малоосвічені російські військові та попи лиш викликали відразу серед галичан, які ще сильніше відстоювати свої переконання, не зраджували своє національній Українській Греко-Католицькій церкві. Зрозумівши, що знищити Українську Греко-Католицьку Церкву в Галичині не вдасться, політичні діячі Росії заявили, що Уніатську Церкву в Галичині потрібно залишити в незмінному вигляді. Вона може бути корисною для і російського суспільства. Російський професор Пальмов закликав російський уряд дати уніатам спокій, проголосивши, що Росія після політики релігійного фанатизму і політичної обмеженості перебувала у політичній та релігійній ізоляції від Європи. Ні терор, ні репресії уніатів Росії не заставили їх зрестися унії. Професор запропонував політику віротерпимості. Адже, як твердив Пальмов, якщо Росія знову повторить свою помилку в Галичині, то в моральному, історичному і релігійному аспекті втратить її назавжди. В Росії, де позиції російського уряду міцні, боротьба з уніатами зазнала невдачі. У Галичині ж, де унія дуже поширена серед народу, має багатьох прихильників, її намагання ліквідувати закінчиться нищівною поразкою і соромом для Росії [27].

Однак російський уряд вважав, що, захопивши Галичину, він повинен запровадити у ній православ'я, уніати повинні з'єднатися з російською Православною Церквою. Та російські дослідники питань унії сумнівалися в правильності дій уряду. За три століття діяльності Уніатської Церкви в Галичині вона мала потужний вплив серед народу, і галичани не хотіли ні за гроші, ні за інші матеріальні блага ставати православними, з українців перетворюватися на росіян чи малоросів, як того бажав царський уряд.

На впровадження православ'я в Галичині російський уряд виділяв чимало коштів. Із документів того часу знаємо, що кожний російський православний священик, якого відряджали в Галичину, був забезпечений фінансово. Великі кошти на реформу церкви в Галичині були затверджені особливою статтею Ради міністрів російського уряду [28]. Російський уряд робив усе, щоб організувати православне церковне управління в Галичині. Спочатку вважали, що управителями церковного життя повинні бути військові священики на чолі з протопресвітером духовенства військового [29].

Однак згодом вирішили, що роль протопресвітера буде надто незначною, невиразною, тому вирішили призначити для Галичини окремого православного єпископа Трифона, який раніше був єпископом Дмитровським, і зобов'язали його негайно стати до виконання своїх обов'язків [30].

Бачачи розлад в Українській Греко-Католицькій церкві в Галичині, австрійський уряд зробив спробу звільнити митрополита А. Шептицького. Однак російський уряд відмовив, наголошуючи, що А. Шептицький визнаний в Росії особою особливої політичної важливості, тому обмінювати його на журналіста Янчевського, як запропонували австрійці, російський уряд не буде [31]. Та все-таки на вимогу австрійського уряду митрополит А. Шептицький після Курська був відправлений в суздальський Спасо-Єфимівський монастир під особливий нагляд настоятеля. Із січня 1915 р. до серпня 1916 р. А. Шептицький перебував в Росії у статусі заарештованого. Йому не дозволялися ніякі зустрічі, тільки декілька разів було дозволено відвідати костюл для сповіді. Така жорстока поведінка з митрополитом А. Шептицьким пов'язана із постановою церковної влади, однак залишається незрозумілим, як саме стосується діяльність і рішення церковної влади до полоненого у Львові митрополита А. Шептицького. Яким чином військовополонений громадянин Австрійської держави, до того ж не православного віросповідання, міг стати в'язнем Священного Синоду, теж залишається незрозумілим, як наголошувала «Украинская Жизнь» [32]. Після того, як прогресивна російська преса порушила проблему перебування А. Шептицького в Росії, митрополиту було дозволено вільно займатися усіма справами, якщо він того побажає, і навіть відвідувати Богослужіння в монастирській церкві, але виходити за межі монастиря без дозволу настоятеля не дозволялося, оскільки Спасо-Єфимівський монастир був духовною тюрмою для російських релігійних злочинців [33]. Приниження російською владою митрополита А. Шептицького, його ув'язнення в Суздальський монастир змусило В. Г. Короленка звернутися до російського уряду із зверненням: «Після захоплення російськими військами Галичини митрополит А. Шептицький був вивезений в Росію у той час, коли російські політики проголосили для Галичини широкі політичні і релігійні свободи. Великий князь Микола Михайлович гарантував уніатам недоторканість церковного життя в Галичині. Здавалося, цього разу Росія виконає свої обіцянки і дасть національні і релігійні свободи галичанам-уніатам. Однак прибулий в Галичину єпископ російської Православної Церкви Євлогій розпочав насилля, тобто політику релігійної нетерпимості. Єпископ як військовий почав переслідувати українців-уніатів, тому митрополит граф А.Шептицький виступив на захист гарантованих російським урядом національних і релігійних свобод, за що був силоміць вивезений в Росію. В Росії митрополит А. Шептицький намагався відвідувати православні храми, але не відомо, з яких причин, російське духовенство виганяло із храмів, застосовуючи до нього стародавнє християнське правило, яке виникло ще у час гоніння на християн: «Ізидите». Це свідчить про дикість російської Православної Церкви, особливо тоді, коли Синод посадив

митрополита-уніата в тюрму для релігійних злочинців. Треба зрозуміти, що митрополит-уніат – голова чисельної пастви, яка підпорядкована Папі Римському, якого й визнає найголовнішим християнським архієреєм. Він – громадянин ворожої поки що нам держави, однак ми не маємо ніякого права ув'язнювати його в тюрму, де сидять російські релігійні злочинці. Невже Росія, водночас проголошуючи уніатам свободу і релігійну нетерпимість, думає схилити уніатів шляхом репресій на свій бік? Обіцяючи уніатам волю і водночас ув'язнюючи митрополита А. Шептицького, Росія виявляє своє дворушництво, яке властиве загалом для Росії у поведінці з українцями, починаючи із XVII ст., тобто з часу укладення договору царем Олексієм Михайловичем з Богданом Хмельницьким» [34].

Ув'язнення у тюрмі в Суздалі стало тяжким ударом для митрополита Андрія Шептицького, скоро він захворів і його перевели в один із південних монастирів. Після цього згодом він був переведений у Ярославль, а в подальшому – в Петроград [35]. Поводячись жорстоко з головою Української Греко-Католицької Церкви, російський уряд проголосив «повну волю всім релігіям. У Вас, громадян Росії, тепер є можливість вільно сповідувати будь-яку релігію: мусульманство, лютеранство, юдаїзм». Та, як вірно зауважив В. Г. Короленко, уніатську релігію російський уряд не дозволив. Коли цивілізовані країни Європи стали на захист уніатів, російський уряд заявив: «У нас фактически нет унии, у нас православие...». Отже, наголошував В. Г. Короленко, Росія залишалася дворушницькою, особливо стосовно уніатської релігії в Росії [36].

Заслання митрополита А. Шептицького в Росію тільки ускладнило національні і культурні стосунки Росії і Галичини. Фактична ліквідація Української Греко-Католицької Церкви була бар'єром, через який з Росією не бажали спілкуватися навіть союзники у війні. Ув'язнення митрополита А. Шептицького, який для Галичини був символом національного, духовного і культурного відродження, показало галичанам сутність російського великодержавного і церковного шовінізму, сутність російської Православної Церкви. Росія, миттєво ліквідувавши Українську Греко-Католицьку Церкву, продемонструвала всьому світові небажання миритися з національними, духовними інтересами українського народу.

Підводячи підсумок того, про що йшлося стосовно Української Греко-Католицької Церкви на шпальтах часопису московських українців – «Украинской Жизни» – з 1912 по 1917 рр., зауважимо, що ні ліквідація Української Греко-Католицької Церкви російським самодержавством, ні арешт митрополита

А. Шептицького не похитнули віруючих. З поверненням митрополита із російського заслання Українська Греко-Католицька Церква знову відродилась, скинувши тяжкі пута російського насилля [37].

Слід наголосити, що російські газети часу Першої світової війни широко висвітлювали захоплення Росією Галичини та арешт і вивіз до Російської держави глави Української Греко-Католицької Церкви, митрополита Андрія Шептицького. Із свідчень журналу «Украинская жизнь», який стежив за перебуванням митрополита А. Шептицького в Росії, ми дізнаємося, що зі Львова митрополит Андрій Шептицький був перевезений російським військовим командуванням в Нижній Новгород. Після недовгого перебування в Нижньому Новгороді, митрополита Андрія Шептицького було переведено до Курська. За свідченнями «Руського Слова», коли австрійське військове командування зрозуміло, що йому доведеться залишити Львів, влада королівства Галичини і Володимирщини звернулася до Глави Греко-Католицької Церкви, митрополита, графа А. Шептицького з пропозицією покинути місто з військом, що відступало. Військова адміністрація теж наголосила, що, якщо митрополит не виїде з Галичини, то над ним нависне смертельна загроза. На такі пропозиції митрополит Андрій відповів рішучою відмовою: «Там, де паства, – заявив Глава Греко-Католицької Церкви, – там повинен бути і пастир. Я не покину місто за жодних обставинах і залишуся з народом». Бачачи неможливість подальших переговорів з митрополитом

А. Шептицьким, група священників Греко-Католицької Церкви телеграфувала військовому міністрові Австро-Угорської імперії, просячи силоміць вивезти митрополита А. Шептицького у Відень. Відповіді не надійшло. Митрополит залишився у Львові.

Згодом російські війська вступили до Львова і російська влада арештувала главу Греко-Католицької Церкви. У зв'язку з арештом митрополита

А. Шептицького преса почала цікавитися його долею. З цього приводу «Русское Слово», № 220, за 1914 р., опублікувала інтерв'ю з графом Бобринським, який перебував у діючій російській армії у час арешту митрополита А. Шептицького у Львові. Бобринський наголошує, що коли Львів був зайнятий російськими військами, генерал Брусілов, ставка якого знаходилась в 20 верстах від Львова, послав до митрополита А. Шептицького офіцера з пропозицією з'явитися до нього в ставку. У ставці російської армії між генералом Брусіловим і митрополитом Шептицьким відбулась дуже довга розмова, після якої митрополита ще відпустили на волю. Однак він змушений був дати слово, що припинить русофобську агітацію. Слова свого митрополит не дотримав, і вже наступного дня виголосив в одному із храмів промову, в якій закликав паству боротися до останньої краплі крові з ворогами, які вступили на терени Австрійської імперії. «Я сам в храмі присутній не був, – наголошує граф Бобринський, – і проповіді тієї не чув, про це мені розповіли мої знайомі Галичани. У зв'язку з цим я з'явився до генерала Брусілова і доповів йому про проповідь графа А. Шептицького. Виявилось, що генерал уже знав про неї із

офіційних джерел. Негайно було видано наказ арештувати митрополита, який порушив своє слово. Із свого будинку митрополит А. Шептицький був доставлений в автомобілі під конвоєм на вокзал, і першим поїздом його повезли в Київ. Із Києва митрополит А. Шептицький був перевезений в Нижній-Новгород. У час переїзду митрополита петербурзька газета «Биржовка» із цілком достовірного джерела дізналася, що доля митрополита вирішувалася в Петербурзі на найвищому державному рівні. «Однак, попри цілу низку злочинів, спрямованих А. Шептицьким проти Російської імперії, митрополит-граф А. Шептицький не буде відданий до суду винятково через повагу до його високого духовного сану. Якщо ж його перебування в Нижньому-Новгороді для російської влади буде неприйнятним, то він буде перевезений в інше місце», рекомендувалося поселити його в Суздальському Спасо-Єфимівському монастирі Володимирівської єпархії, де заходила добре обладнана тюрма для духовенства. Але митрополиту вдалося уникнути Суздальської духовної тюрми, і він скоро переїхав із Нижнього-Новгорода в Курськ, де його одразу ж відвідав Курський губернатор і голова дворянства Курщини, в супроводі яких митрополит обійшов усі православні храми, а також бував у них на Богослужіннях. Газета «Церковь» у № 41 за 1914 повідомляла зі слів архієпископа Курського Тихона цікаві факти з життя митрополита галицько-руського, уніатського, графа А. Шептицького: «Для його розміщення в Курську відведений був дім-особняк Полтарацького. Митрополиту дозволено вільно роз'їжджати по місту під наглядом поліції. Митрополит відвідав архієпископа Курського Тихона і випросив у нього дозвіл відвідувати православні Богослужіння в архієрейському монастирі, де він стояв біля вівтаря». «Митрополит-граф А. Шептицький виявив бажання також відвідати архієпископа Харківського Антонія. Ще А. Шептицький висловив задоволення стосовно захоплення російськими військами Галичини» – наголошувала у № 2591 р. газета «Колокол». Із пізніших свідчень про перебування митрополита А. Шептицького в Курську, як наголошувалося у статті газети «День» від 30 вересня 1914 р.,

митрополит А. Шептицький почав листуватися з архієпископом харківським Антонієм, який до цього часу був архієпископом Волинським. Петроградські церковні кола, наголошувалося в статті, з увагою стежили за листуванням. Церковні ієрархи у листах порушили питання улаштування уніатської церкви Галичини в межах Російської Держави. Йшлося також і про переїзд митрополита-графа з Курська в Петроград. Архієпископ Антоній обіцяв доповісти про результати переговорів після повернення з Петрограда.

15-20 жовтня архієпископ Антоній доповів про свої переговори з митрополитом А. Шептицьким Синоду Російської Православної Церкви. Відомо, що митрополит А. Шептицький, окрім церковних, задав російському

уряду і Синоду Російської Православної Церкви багато політичних питань. Питання стосувалися того, як тепер буде ставитися Російський уряд до українського народу, і митрополит наголошував на необхідності збереження в Галичині ордену Василіан, про необхідність збереження в Галичині поміщицького класу як устою державності. Архієпископ Антоній частково на ці запитання дав відповідь негативну. Також Антоній вважав, що державне улаштування в Галичині нічим не повинно відрізнятися від улаштування у Волинській губернії і решти губерній Південно-Західного краю. Відповідаючи митрополиту А. Шептицькому стосовно необхідності при бомбардуванні Кракова оминати обстрілом польські релігійні святині, архієпископ Антоній висловив свою глибоку впевненість в тому, що російська армія буде шанобливо ставитися до польських святинь і не піде шляхом своїх ворогів. Яка буде подальша доля уніатського митрополита, як наголошувала газета «День», була невідомою. Цікавою, на нашу думку, є стаття професора духовної Петербурзької семінарії Пальмова, опублікована на шпальтах одного з петербурзьких часописів. Шанований у російському суспільстві представник богословської науки висловився з приводу перебування в Росії митрополита А. Шептицького так: «Вполне одобряю изгнание митрополита А. Шептицкого, променявшего католицизм на унию и протестовавшего против русских завоевателей. Народ Шептицкого не любил, считая его аристократом и чуждым себе по духу. Не любил народ епископов Григория Хомишина в Станиславе и Константина Чеховича в Перемышле. Оба они по безхарактерности, страха ради, политикой больше занимались, чем просвещением паствы». Жодних фактів, однак, окрім загальних декларативних фраз, професор Пальмов не наводив [38].

Газети за 1915 р. засвідчують, що засланий російською владою греко-католицький митрополит А. Шептицький, за посередництвом свого брата, просив надати йому право оселитися у Петрограді. У зв'язку з цим газети розповідають про неприявні стосунки митрополита-графа А. Шептицького з архієпископом Курським Тихоном. Петроградська газета «День» пише, що греко-католицький митрополит граф А. Шептицький намагався вступити у дружні взаємини з місцевим православним духовенством, у зв'язку з цим він відвідав до архієпископа Тихона, але той його не прийняв. Опісля він почав відвідувати православні храми, та звідти його вигнали. Ці вигнання митрополита А. Шептицького стали темою обговорення на священному Синоді, у Думі. «Чи правда, – запитує депутат Думи І. В. Тітов, – що в Курську уніатському митрополиту А. Шептицькому по розпорядженню архієпископа Тихона було наказано покинути храм після Літургії, про що усьому суспільству в деталях розповів журнал «Колокол»?». У «Колоколі» так відтворено події, які розгорталися внаслідок

відвідин А. Шептицьким православного храму в Курську: «По літургії митрополиту запропонували покинути храм, оскільки на літургії вірних мали бути присутні тільки православні віруючі. Коли йому усе пояснили і про все розказали, то він відповів ієрархам російської Православної Церкви, що він теж православний». «Звичайно, – наголошував депутат І. В.Тітов, – таке вигнання митрополита А. Шептицького є хибним кроком, такий факт може спровокувати негативне ставлення уніатів до російської влади.» Внаслідок клопотання депутату І. В. Ті-

тову відповідає прокурор святішого Синоду В. К. Саб-

лев: «Курський єпископ розуміє, що уніатський митрополит до сонму російської Православної Церкви не належить, однак саме вигнання з храму є факт більше політичний, ніж релігійний, у зв'язку з цим, –

наголошували «Русские Ведомости», – питання затримання графа А. Шептицького слід розглянути на засіданні Думи». Бачачи, що тема вигнання митрополита А. Шептицького з храму є цікавою для читачів, «Колокол» спочатку вважав дії архієпископа Тихона правильними, але коли урядова газета «День» опублікувала статтю, у якій висловила офіційну позицію уряду з цього питання, наголошує редакція «Украинской жизни», редактор «Колокола» В. Скворцов почав відстоювати уже іншу позицію, очевидно не без натиску офіційної влади: «Мы с болью в сердце узнали об изгнании православно-униатского митрополита А. Шептицкого из православного храма в Курске. Не будем касаться частного вопроса о неприятии униатского митрополита архиепископом Тихоном. Очевидными есть факты, что, нанося визиты местному Курскому духовенству, митрополит А. Шептицкий хотел отдать дань уважения представителям российской Православной Церкви, но наши иерархи, нося в сердце неведомую злобу, ненависть, а не любовь Христову, выгнали православного митрополита с православного храма. Неприлично православным града, где митрополит православный-униат обитает, не пускать оного в храм Христовый. Есть положения, которые обязывают принимать и неприятных за ради спасения Христового, и приступных, и католиков, и сектантов, и это должен знать каждый во Христе, каждый священник, а тем более епископ, по завету предводитель паствы и добродетель Христов». Треба зауважити, наголошувала редакція «Украинской жизни», що, зробивши помилку один раз, редакція «Колокола» доклала багато зусиль, багато старань, щоби знову здобути довіру як об'єктивного періодичного видання у культурного та інтелігентного читача [39].

В той час, коли на шпальтах газет, на засіданнях Думи, Церковного Синоду обговорювалися події в Курську, на сторінках газети «Киевская мысль» наголошувалось, що в Київ привезений із Галичини і висланий в Томську губернію уніатський єпископ Стефан Юрек, доктор філософії і професор

церковного права Львівського університету [40].

Приїзд єпископа в Росію залишився майже непоміченим у зв'язку із розгортанням сенсаційних подій навколо особи митрополита А. Шептицького. У зв'язку з інцидентом з митрополитом А. Шептицьким, архієпископ Курський Тихон сповіщав Священному Синоду Російської Православної Церкви: «Випадку вигнання митрополита-графа А. Шептицького не було, як це сенсаційно розписала преса, і не було такого, щоби його виганяли хоч з однієї церкви Курська». Кореспондент «Руського Слова» з цього приводу із цілком достовірних джерел пише: «Скоро по прибуттю в Курськ 26 вересня, в день святкування Іоана Богослова, митрополит-граф А. Шептицький з дозволу і у супроводі губернатора Курська

Н. П. Муратова прийшов на Службу Божу у супроводі поліцейського чиновника в церкву Знаменського монастиря, і вислухав в церкві всю Літургію. Після Літургії архієпископ Тихон висловив губернатору Н. П. Муратову своє незадоволення тим, що уніатсько-православний митрополит А. Шептицький залишився в храмі і після окриків «ізидіте», і просив губернатора Курська Н. П. Муратова видати розпорядження, щоб чиновник, який супроводжував

А. Шептицького, після закликів «Вийдіть» вивів його з церкви. Губернатор Н.П. Муратов виконав бажання архієпископа Тихона, митрополита А. Шептицького вивели з церкви Ізмайловського монастиря. Через тиждень митрополит А. Шептицький знову прийшов на Службу Божу до церкви. Після цього архієпископ Тихон звернувся до губернатора Н. П. Муратова за поясненнями, чому, незважаючи на прохання, митрополит-уніат А. Шептицький і далі залишається в храмі після Літургії. Також архієпископ Тихон був здивований тим, що А. Шептицький відвідує храм, який курує адміністрація. Внаслідок протестів архієпископа Тихона губернатор Курська Н. П. Муратов змушений був заборонити ходити митрополиту А. Шептицькому на моління в православні храми м. Курська, однак дозволив ходити на Службу Божу в костел, де митрополит скоро став шанованою особою серед католицької громади міста Курська, другом і співрозмовником місцевого курського католицького священика. Діяльність А. Шептицького у костелі настільки була активною, його проповіді настільки зачаровували вірних, що кількість парафіян костелу почала зростати, що занепокоїло уряд.

Після того, як А. Шептицький зміцнив свої позиції серед католицької громади у Росії, митрополит знову почав відвідувати православні храми. Наглядач, який супроводжував його завжди, А. Шептицькому усе дозволяв, навіть після заборони губернатором приходити на моління в православні храми. За невиконання розпорядження губернатора і знову після скарги архієпископа Тихона, наглядач, за розпорядженням губернатора Н. П. Муратова, був арештований на три доби. Внаслідок остаточної заборони ходити на молитву в

православні храми митрополит А. Шептицький переніс усю свою діяльність в курський костел. В костелі він став справжнім авторитетом для усіх. Його Служби відвідувало надзвичайно багато людей. Усі католики вважали за честь побувати на Службі, яку відправляв такий високий ієрарх християнського світу.

Незабаром митрополит А. Шептицький став великим авторитетом у галузі богослов'я і піїтики у Курську. Однак митрополит у своїх проповідях у костелі почав критикувати місцеве православне духовенство Курська, і зокрема – архієпископа Тихона за відсутність у нього почуття православного зближення, християнської любові. «Зараз, – зауважує кореспондент газети «Русское Слово», – митрополиту

А. Шептицькому заборонено відвідувати навіть костел, і його утримують під сторогим домашнім арештом [41]. Власне цим і завершується період перебування митрополита А. Шептицького у Курську, подальша його доля перебування в Росії пов'язується з іншими містами та краями, і лише після революції в Росії він повернувся на Україну [42].

Безсумнівно, що темою нашого дослідження є і подальший розвиток греко-католицьких громад в Росії у ХХ ст., оскільки гоніння на уніатів продовжувалося до 1904 р. [43].

У 1905 р. російський уряд під тиском Західних держав проголосив маніфест, згідно з яким «Росія оголошувала віротерпіння». Із 1891 р. в Москві розпочинається відновлення функціонування Греко-Католицької Церкви. Громада, як засвідчують архівні джерела, без офіційної реєстрації, керуючись тільки рішенням російської влади, згідно з ким у «1890 р. Сенат припиняв у Російській імперії гоніння на уніатів». Так Греко-Католицька Церква діяла у Москві до революції 1904-1905 рр. [45]. Досліджені нами документи дають право наголошувати, що до цього часу греко-католицькі громади в Російській імперії офіційно не реєструвались, хоча водночас і не заборонялись, однак їх функціонування владою не заохочувалось. Вони діяли як неформальні релігійні об'єднання, про що свідчать архівні документи Москви [46].

Через 10 років, у 1916 р., Європа стала свідком «нейтральності російського уряду до уніатів в Росії». У Росії боротьба з уніатами не завершилася успіхом, але й уніати, в свою чергу, не поширили свої ідеї на території Усієї Росії. Вони не були визнаними російською Православною Церквою, а в подальшому – російським урядом [47].

Однак, як засвідчують архівні документи, в Москві у 1904-1909 р. активно функціонувала греко-католицька громада, яка називалася «Греко-Католицька Церква східного обряду «Різдва Святої Богородиці». Архівні документи засвідчують, що парафіянин Греко-Католицької Церкви, інженер-технолог Балашов Володимир Васильович, який проживав у Москві, був членом греко-католицької громади міста з 1909 р.

Греко-католицька громада міста Москви на чолі зі священником активно профунціонувала до 1920 р. Ні революції, ні війни не припинили її функціонування. У час, коли нова влада Рад робітничих та солдатських депутатів утвердилась в Москві і розпочала перереєстрацію всіх організацій, зокрема й релігійних, Греко-Католицька Церква Різдва Пресвятої Богородиці теж подала заяву на перереєстрацію своєї громади. Як засвідчує архівний документ «Відділу управління Московської Ради робітничих і селянських депутатів від 24 грудня 1920 р., від громади Греко-Католицької Церкви східного обряду Різдва Пресвятої Богородиці до влади надійшла заява про намір укласти договір з Московською Радою робітничих і червоноармійських депутатів стосовно реєстрації громади і отримання відповідного статусу в місті Москві.

Греко-католицький рух у різних формах, згідно з діючими законами, функціонував до 1930 р. і після цього, в епоху сталінського тоталітаризму, був остаточно ліквідований [48].

Таким чином, з 1930 р. до 1989 р., до часу організації на теренах нової Російської держави української діаспори в Росії, там уже не було греко-католицьких громад. Вони почали створюватися внаслідок необхідності задоволення духовних потреб національно-свідомих українців.

Серед наукових, громадсько-культурних об'єднань постало питання про становище Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ) в Російській Федерації, у Москві. Однак скоро російська влада побачила небезпеку в УГКЦ, і ухвалила нові закони, які обмежують діяльність «нетрадиційних релігійних громад в Росії», а також влада обмежила діяльність УГКЦ в Москві [49].

До часу прийняття нового «Закону про релігію», УГКЦ в Росії мала дві зареєстровані парафії (Омськ, Прокоп'євськ; отці-парохи: Ярослав Сподар і Сергій Голованов), які сьогодні треба перереєструвати. Згідно з даними, поданими о. Сподарем, є десять релігійних парафій у Москві та міста Сибіру та Далекого Сходу. Прийняття нового законодавства ускладнює процес надання УГКЦ юридичного статусу.

Новий «Федеральний закон про свободу совісті і про релігійні об'єднання», визнаючи особливу роль Православ'я в історії Росії, інші християнські конфесії (також і католицизм) ставить на один щабель з ісламом, буддизмом, юдейством, і надає їм статусу лише «шанованих» (див. Вступ Закону).

Це, за ст. 2 п. 3 Закону, не означає обмеження свободи совісті для людей інших віросповідань, але на практиці створює певні труднощі і серйозні перепони щодо надання юридичного статусу громадам інших конфесій, зокрема УГКЦ в Росії. Так, ст. 9 п. 1 та 11 п. 5 цього Закону уможливають реєстрацію місцевої релігійної організації (тобто парафії) лише при наявності документа, виданого місцевими державними органами, який підтверджує існування релігійної групи (не менше десяти осіб – ст. 8, п. 3) на певній території протягом

принаймні 15 років. Це значить, що у здебільшого у державній реєстрації наших парафій буде відмовлено, згідно зі ст. 11 п. 9 та ст. 12 п. 1. Парафії УГКЦ можуть існувати лише на правах «релігійної групи», яка може функціонувати, відправляти Богослужіння у приватних приміщеннях, але не має статусу юридичної особи (ст. 7). Про можливість утворення Єпархії сьогодні навіть не йдеться, бо, згідно зі ст. 8, п. 4, «централізована релігійна організація» (Єпархія чи Екзархат) визнається законодавством лише при наявності трьох місцевих релігійних організацій» (zareєстрованих парафій)». Якщо на території усієї РФ зареєструється хоча б три парафії, тоді Федеральний орган юстиції міг би зареєструвати Єпархію УГКЦ для Росії (ст. 11, п. 3).

Крім того, згідно зі ст. 8, п. 5, «централізована релігійна організація, структури якої діяли на території РФ на законних підставах упродовж не менше 50-ти років на час звернення вказаної релігійної організації до органу реєстрації із заявою про державну реєстрацію, має право вживати в своїх назвах слова «російський» і похідні від нього». Це значить, що зараз Українська Церква у Росії має статус іноземної релігійної організації (ст. 13, п. 1), яка, згідно із Законом, має право лише на відкриття свого представництва з дуже обмеженими повноваженнями

(ст. 13, п.2), яке могло би бути зареєстроване лише при Римо-Католицькій Церкві (ст. 13, п.5). Також за підтримки РКЦ можлива реєстрація наших парафій, які б діяли при костелах на підставі біритуалізму. Але тоді нашим священикам прийшлося б зайняти двозначну позицію, наприклад, їм доводилося б уникати вживання назви «греко-католицький», замінюючи це поняття словосполученням «вселенсько-православний», як це робили у Сургуті, Тюменської області. Але, як засвідчує досвід, це зовсім не сприятиме визначенню ідентичності Української Церкви, виникатимуть непорозуміння серед вірних. До того ж, проблеми з реєстрацією парафій має і Римо-Католицька Церква. Так, у європейській частині Росії, після прийняття Закону, з червня по грудень цього року перереєстровано лише 7 із 93 парохій РКЦ [50].

Отже, проаналізуємо перспективу діяльності Української Греко-Католицької Церкви в окремих регіонах Росії.

1. Європейська частина Росії.

1.1. На цій території розташовані найголовніші адміністративно-політичні, історичні і духовно-культурні центри РФ.

1.2. За даними Українського Посольства, у європейській частині Росії проживає найбільше українців, однак демографічні показники свідчать про незначну динаміку зростання їх чисельності у порівнянні зі Східними і Північними регіонами РФ, а в останні роки – навіть значний демографічний спад.

Цей регіон посідає перше місце за ступенем асиміляції українців з російським

населенням. Так, за статистикою, лише 14,2 % українців з Воронежської області назвали українську мову рідною.

1.3. Історичні дані свідчать, що найбільша хвиля еміграції в цей регіон відбувалася у XVII-IX ст. Враховуючи те, що у 50-х рр. вихідцям із Західної України, які поверталися з концтаборів та заслань, заборонялося оселюватися у великих містах, не важко здогадатися, що серед українців європейської частини Російської Федерації кількість греко-католиків дуже невелика. Однак, у великих містах (особливо це стосується Москви і Петербурга) серед українців може бути значний відсоток інтелігенції і кваліфікованих професіоналів у різних галузях, які залучувалися до праці в головних центрах СРСР, тому священики у цих містах повинні бути найбільш інтелектуально і духовно підготовленими.

1.4. За свідченням Преосвященнішого Патріарха-кардинала Любомира Гузара, Апостольський Адміністратор для римо-католиків цього регіону, Архієпископ Тадеуш Кондрусевич, дуже неприхильне ставиться до українських греко-католиків, що в умовах сучасного законодавства РФ зводить до мінімуму практичну можливість здійснення продуктивних місій [51].

1.5. Серед даних Посольства, які інформують про життя і діяльність українських об'єднань в окремих містах і областях Європейської Частини РФ, найбільш цікавими, з огляду на перспективу для УГКЦ, є наступні:

а) Москва. У столиці РФ проживає 552. 670 українців (згідно з паспортними даними), що складає 6,8 % від усього населення міста. За проведеною статистикою Українським Університетом м. Москви (видає Науковий Вісник Українського Університету, видано X томів упродовж 2000-2006 рр.), у Московській області проживає 1 млн. 200 тис. українців. У Москві станом на 2006 р. діє три незареєстровані громади Української Греко-Католицької Церкви. Перша, очолювана отцем Валерієм Шкарубським, який ось уже протягом майже 18 років раз на місяць приїздить в Москву з Києва для відправлення Служби Божої для вірних УГКЦ в Москві – 80-100 осіб. Другу громаду очолює отець О. Сімченко, випускник Івано-Франківської Теологічної Академії УГКЦ, висвячений єпископом Іринеєм Біликом в 1998 р., та скерований ним на служіння вірним УГКЦ в Москву. Чисельність цієї громади УГКЦ – 20-30 осіб, третьої – 50-70 осіб.

Серед суспільно-культурних осередків слід зазначити, що залишилась єдина у всій Москві (станом на 2006 р.) громадська організація «Український Історичний Клуб» (Голова – професор Віктор Ідзьо). При Українському Історичному Клубі, офіційно зареєстрованій регіональній громадській організації, св. р. № 7571, на законних підставах створено духовний відділ «Український Греко-Католицький Центр» (відділення, згідно з поданими для реєстрації документів в Міністерство Юстиції РФ, очолює член Українського Історичного Клубу, громадянин Росії, москвич, отець УГКЦ м. Москви О. Сімченко.

Науково-дослідну роботу в Москві (з правами, які розповсюджуються на територію всієї Російської Федерації) проводить Український Університет в Москві (ректор – професор В. Ідзьо). У 2007 р. УУМ відсвяткував своє 15-ліття.

Зараз у Москві видаються: «Український Огляд» (головний редактор – О. Руденко-Десняк); «Науковий вісник Українського Історичного клубу», видано XIII томів (1997-2008) (головний редактор – В. Ідзьо). Українське Посольство звертає особливу увагу на те, що у московських українців відбувається найбільше проблем у стосунках з владою, яка не розуміє задоволення потреб українців у Москві. Посольство та впливові релігійні та наукові осередки наголошують, що слід надавати допомогу Українському Історичному Клубу та Українському Університету м. Москви, які проводять чітку й важливу науково-культурну роботу у напрямку розвитку української духовності в Москві в межах законодавства, яке існує в РФ., зокрема – домагається юридичного статусу УГКЦ в Москві;

б) Санкт-Петербург. Там проживає понад 150 тис. українців, або 3 % від загального населення міста. Діє «Українське суспільно-культурне об'єднання ім. Шевченка», періодично проводяться концерти та інші культурні заходи;

в) Волгоград. Проживає майже 79 тис. українців, або 3% від населення міста. Діє Товариство української культури «Проліски». Волгоградський Державний Педінститут проводить широкомасштабні наукові дослідження з україністики;

г) Воронеж. Населяє понад 122 тис. українців, це 4,9 % від населення міста. При Воронезькому Державному Університеті діє філія Товариства української мови ім. Шевченка та інші культурні організації;

г) Калінінград. Проживає тут понад 62 тис. українців, або 7,2 % від загальної кількості мешканців. З 1992 р. діє обласне Калінінградське Товариство української культури «Мрія», при якому відкрито недільну школу. Товариство бере активну участь у щорічних міжнародних фестивалях прибалтійських міст, репрезентуючи українську культуру;

д) Самара. Проживає понад 82 тис. українців, або 2,5 % від загальної кількості населення. Створено Самарський обласний український національно-культурний центр, працює недільна школа, діє український хор, організовано Українську редакцію на незалежній радіостанції «Радіо-7».

е) Сочі, Краснодарського Краю. Великий і відомий курорт на східному узбережжі Чорного моря. Діє Український культурний центр, недільна школа, проводяться вечори, Шевченківські свята тощо.

2. Сибір і Далекий Схід.

Сприятливіші умови для розвитку Української Церкви виникли на території Західного і Східного Сибіру, а також Далекого Сходу.

1.1. Інформацію стосовно цих регіонів подає у довідці Українське Посольство в Росії, а також маємо свідчення о. Сподара та о. Майби, що побували там з

місіями, влаштованими завдяки ініціативі Новосибірського Єпископа РКЦ Йосифа Верта. З приватної розмови з Владикою Любомиром Гузарем знаємо, що Єпископ Верт вже готовий прийняти наших священників. До латинських храмів ходить дуже багато греко-католиків. Римо-католицькі священники хотіли б допомогти їм у їх бажанні молитися і проводити певні ритуали у рідному обряді. В м. Омську діє парафія УГКЦ, настоятель якої, о. Сергій Голованов, нещодавно повідомив про те, що Адміністрація міста дозволила Апостольській Адміністрації придбати дві споруди для греко-католиків. Одна з них – колишня мечеть – вже облаштовується під храм, у другій буде парафіяльній осередок з українською бібліотекою, недільною школою.

1.2. Із звіту о. Сподара про його місійну поїздку з 2. 10. по 11. 12. 1997 р. робимо висновок про можливість створення греко-католицьких парафій принаймні у десяти містах Сибіру і Далекого Сходу. Там створені осередки засновників УГКЦ з чисельністю по 10 осіб (необхідних для реєстрації у державних органах). Місії у містах Омську та Сургуті Тюменської області засвідчили, що потенційна кількість парафіян, які періодично відвідували б церкву, сягає 200-400 осіб. В Омську під час Служби Божої, за повідомленням о. Сподара, було присутніх більше, ніж 200 чоловік (порівняймо: у липні 1998 р. на Архієрейській Св. Літургії з Владикою Юліаном Гбуром було 100 осіб). У Томську люди готові прийняти навіть одруженого священника УГКЦ з родиною.

Ці осередки УГКЦ засновані за допомогою українських громадських організацій.

1.3. Фінансові спроможності тих дорівнюють нулю. Відстані між названими містами сягають 500-1500 км; за словами Єпископа Верта, треба бути мільонером, щоб працювати у Сибіру, адже кожна подорож до США коштує йому 1000 доларів. Авіаквиток з Іркутська до Москви чи до Києва коштує не набагато менше.

1.4. Сибір та Далекий Схід населяє понад 1,5 млн. українців, але навряд чи можна більшість із них ідентифікувати з греко-католиками, як це робить о. Сподар. У своєму звіті він підкреслює, що успішність місій можлива лише через опертя на старше покоління, яке ще пам'ятає засади католицького віросповідання. Це старше покоління, звичайно, має велике бажання і потребу у духовній опіці українського греко-католицького священника, який асоціюється у них з вірою батьків, з втраченою батьківщиною, з їх молодістю. З розмови патріарха-кардинала Любомира Гузара з о. Сподарем відомо, що люди поважного віку з неприязню і з підозрою ставляться до парафіян, які не є українцями, особливо російського походження. За таких умов складно припустити там можливість діяльності священника-росіянина, тоді як маємо свідчення про велику кількість мішаних шлюбів серед потенційних парафіян УГКЦ. Наша Церква там повинна дбати, щоб найменший конфлікт на

національному чи міжрелігійному ґрунті не став великою проблемою у реєстрації Українських Греко-Католицьких парафій (Закон про релігію, ст. 14, п. 2).

1.5. Наступні міста, згідно зі звітами о. Сподара та о. Голованова, вважаємо перспективнішими:

а) Омськ. Мешкає 104 тис. 830 українців. Тут найбільша Українська Греко-Католицька парафія, яка з жовтня 1998 р. має релігійну будівлю з назвою Покрова Пресвятої Богородиці. Парафія налічує від 100 до 200 чоловік, при якій активно діють недільна школа, українська бібліотека;

б) Прокоп'євськ. Мешкає 65 тис. 245 українців. Діє зареєстрована парафія. Парафію УГКЦ заснував ще з 1959 р. о. Василь Рудко, який перебував там на засланні;

в) Сургут, Тюменської області, в якому побував В. Ідзьо з 16 квітня по 16 травня 1997 р. Парафія УГКЦ тут налічує до 500 осіб. Постійного приміщення не мають; під час місійних приїздів священників УГКЦ вірні моляться в приміщенні української школи. Збільшення громади можливе за рахунок агітації екуменізму з Російською Православною Церквою;

г) Тюмень. Мешкає 260 тис. 203 українці. В Тюмені о. Сподареві не вдалося організувати десять засновників парафії, але він зустрівся з товариством «Єдина Родина», співзасновником якого є Кепещук Богдан Гаврилович, юрист мерії м. Тюмень, який разом зі своїми товаришами висловили побажання утворити Українську Греко-Католицьку спільноту при приїзді священника для цієї діяльності;

д) Томськ. Мешкає 2 тис. 799 українців. Заснована Українська Греко-Католицька десятка. Є Товариство «Джерело», члени якого висловили дуже велике бажання прийняти греко-католицького священника;

е) Челябінськ. Мешкає 109 тис. 615 українців. Отець Сподар також склав список засновників Української греко-католицької громади. Під час перебування в місті він займався душпастирською працею, уділивши багатьом Святі Тайни. Громада УГКЦ заснована за допомогою місцевих українців;

є) Красноярськ. Мешкає 118 тис. 763 українці. Є Українська Греко-Католицька громада, яка також очікує на приїзд священника для душпастирської обслуги. У місті активно діє громадська організація «Україна»;

ж) Владивосток. Мешкає 185 тис. 091 українці. Українська Греко-Католицька громада налічує 15 осіб; відбувається процес реєстрації в органах юстиції Приморського краю. Відслуживши Літургію в римо-католицькому костелі, о. Сподар дізнався, що значна кількість парафіян костелу є греко-католики. Діє товариство Української культури;

з) Магадан. Мешкає 85 тис. 772 українці. В Магадані є Українська Греко-Католицька парафія. На території Магаданської області було дуже багато

сталінських таборів, тому кількість греко-католиків там повинна бути значною;

и) Єкатеринбург. Мешкає 82 тис. 215 українців. Діє Уральська асоціація українців, яка, за словами о. Сподара, «вичерпала тут свої можливості з відродження духовності української нації, і тому подальшу працю не уявляє без участі священника». Отець Сподар склав список для реєстрації громади українських греко-католиків;

і) Южно-Сахалінськ. Мешкає 46 тис. 216 українців. Отець Сподар склав список засновників української греко-католицької громади; місцеві українці тісно співпрацюють з католиками корейської національності, які там проживають.

Тепер розглянемо пропозиції щодо дальшого розвитку душпастирства Української Греко-Католицької Церкви в Російській Федерації, зокрема в Москві, столиці Росії [3].

Перспектива Української Греко-Католицької Церкви у Москві торкається дуже багатьох аспектів політичного, церковного та економічного життя України, Росії та Ватикану. Основні положення подаємо нижче.

1. Діяльність і витривалість Української Греко-Католицької громади у Москві доведена уже фактом її існування, діяльністю протягом 15 років вірних УГКЦ у несприятливих умовах. Вірні УГКЦ не мають приміщення, громада потребує фінансової підтримки, національно-свідомих священників, які б тут проживали постійно і на законних підставах працювали. Наприклад, спираючись на діяльність Українського Історичного Клубу м. Москви, його духовного Відділення «Український Греко-Католицький Центр», вони мали фінансову підтримку для душпастирської діяльності в Москві на 5 років. За таких обставин кількість вірних у громаді такого священника, який плекав би засади УГКЦ в Москві, зростала б.

Таким чином, для легалізації Української Греко-Католицької громади в Москві, тобто надання їй статусу релігійної організації, потрібні рішучі дії з боку Патріархату (Митрополії) УГКЦ, який нещодавно переніс осідок до столичного Києва, а також Ватикану, Католицької митрополії в Росії.

Стосовно інших громад, розташованих у тій чи іншій області у Росії, з огляду на те, що відстані між населеними пунктами надзвичайно великі, як, наприклад, в Сибіру чи на Далекому Сході, і якщо ще й зважити на кліматичні умови – з майже постійною зимою в деяких регіонах – Москва могла би стати концентруючим ядром УГКЦ в Росії, тому цей варіант фінансової, технічної підтримки УГКЦ в Москві цілком можливий для здійснення.

2. На нашу думку, в Москві можна буде створити Центр для перепідготовки і розподілу священників УГКЦ. За таких обставин можна вирішити проблему майбутнього душпастирства УГКЦ в Росії. Варто було би в Патріархії не говорити про українців, українських греко-католиків у Москві, а реально надати

їм допомогу у межах можливого. Варто було б скерувати в Український Історичний Клуб добре підготованого священика, який взяв би на себе обов'язок познайомитися з людьми, вірними УГКЦ, та розпочати постійну душпастирську роботу. Безсумнівно, що це повинен бути священик-українець, інтелектуал, вихований на українській національній ідеї українського народу. Це повинна бути людина, яка обізнана з політичними реаліями (громадянин України чи Росії, щоб не було проблем з відкриттям візи, зі знанням російської мови), фінансово спроможна реалізувати плани УГКЦ у Москві.

3. На нашу думку, слід започаткувати Фонд підтримки Духовного Відділення УГКЦ Українського Історичного Клубу м. Москви. Слід підтримати матеріально і технічно прагнення Клубу до співпраці задля розбудови УГКЦ в Москві на законних підставах. Безсумнівно, що до цієї програми потрібно залучити «Реновабіс», «Церкву в Потребі» та інші організації.

4. Треба навчити та підготувати до душпастирської роботи священиків, які б, окрім Москви, з радістю поїхали би в Сибір чи на Далекий Схід. На нашу думку, як у Москві, так і в інших регіонах Росії, повинні діяти священики УГКЦ, які дали обітницю не одружуватися.

5. Патріархії слід вирішити питання матеріальної допомоги для реєстрації УГКЦ. Слід врахувати хабарництво російських чиновників, але без цього зараз не можна вирішити проблему реєстрації УГКЦ в Москві, та й у Росії загалом [52].

Не можна забувати, що в Росії проживає багато українців, серед них є люди, які почувають себе вірними Українській Греко-Католицькій Церкві. Ми зобов'язані до душпастирської опіки над ними, а вони потребують її від УГКЦ.

Отже, варто, прийнявши остаточне рішення, розсудливо, без емоцій, керуючись розумом, а не серцем, і у спосіб централізований, а не поодинокі і не по-партизанськи, на легальній основі розпочати розбудову УГКЦ із серця Росії, Москви, оскільки зародилися певні юридичні засади для діяльності УГКЦ в Москві на законних підставах, в межах російських законів [53].

У висновку нашого дослідження наголосимо, що внаслідок відновлення Української Греко-Католицької Церкви українці в Україні та східній діаспорі, зокрема в Казахстані та Російській Федерації, в межах чинних законів мають право задовольняти згідно своїх обрядів духовні та релігійні потреби. Вивчення релігійних процесів, які відбуваються в Україні та Росії, зокрема відновлення УГКЦ, потребує подальшого дослідження. Розділ цієї праці – це лише початок цієї складної, але вкрай потрібної роботи, яку присвячено 60-літтю пам'яті знищення комуністичним режимом УГКЦ [54].

Література:

1. Ідзьо В. Українська держава в XIII столітті. – Івано-Франківськ., 1999. – С. 116-121.
2. Ідзьо В. Руське королівство під управлінням королів Данила, Шварна та Лева (1253-1301 рр). // Науковий Вісник Українського Університету. – М., 2002. – Т. II. – С.16-32.
3. Ідзьо В. Українська держава часів короля Данила у висвітленні сучасної історіографії. // Україна, українці, українознавство у XX столітті в джерелах і документах: Збірник наукових праць у 2-х частинах. – Київ: НВЦ, 1999. – Ч. 1. – С. 33-40.
4. Ідзьо В. Спадкоємці Української держави короля Данила – князі Острозькі, та їх діяльність в XIV-XVII століттях. // Науковий Вісник Українського Університету. – М., 2002. – Т. II. – С. 39-42.
5. Ідзьо В. Українська держава і Римська церква в XIII столітті. // Історія релігій в Україні. Праці X Міжнародної наукової конференції (Львів, 16-19 травня, 2001). – Львів, «Логос», 2001. – С. 222-228.
6. Ідзьо В. Спадкоємці Української держави короля Данила – князі Острозькі, та їх діяльність в XIV-XVII століттях. // Науковий Вісник Українського Університету. – М., 2002. – Т. II. – С. 39-42.
7. Яковенко С.Г. Переписка папских нунциев в Речи Посполитой (вторая половина XVI в.). Изучение и публикация источников // Исследования по источниковедению истории СССР дооктябрьского периода. Сб. статей. – М., 1989. – С. 80-83.
8. Коялович М.О. Литовская церковная уния. // Спб., 1859-1861. – Т. 1-2.
9. Макарий (Булгаков), митрополит. История Русской Церкви. Кн. 5. – С. 319.
10. Флоря Б. Н. Митрополит Макарий как историк Западнорусской церкви. Макарий (Булгаков), митрополит. История Русской Церкви. Кн. 5. Период разделения Русской Церкви на две митрополии. История Западнорусской, или Литовской, митрополии (1458 -1596). / Под ред. Б. Н. Флори. – Москва, 1996. – С. 5-10.
11. Дмитриев М. В. Историография и нерешённые вопросы генезиса Брестской унии церковей. // Историко-Филологический Вестник Украинского Института. – М., 1997. – Т. I. – С. 256-259.
12. Батюшков П. М. Исторические судьбы Юго-Западного края. «Волынь», Спб., 1888. – С. 107.
13. Дмитриев М. В. Историография и нерешённые вопросы генезиса Брестской унии церковей. // Историко-Филологический Вестник Украинского Института. – М., 1997. – Т. I. – С. 256-259.
14. Яковенко С. Г. Переписка папских нунциев в Речи Посполитой (вторая половина XVI в.). Изучение и публикация источников // Исследования по источниковедению истории СССР дооктябрьского периода. Сб. статей. – М., 1989. – С. 80-83.
15. Дмитриев М. В. Историография и нерешённые вопросы генезиса Брестской унии церковей. // Историко-Филологический Вестник Украинского Института. – М., 1997. – Т. I. – С.256-259.
16. Флоря Б. Н. Брестские синоды и Брестская уния // Католицизм и православие в Средние века (Славяне и их соседи. Вып. 3). – М., 1991. – С. 59-75.
17. Окара А. Н. В поисках имперской перспективы. // Науковий Вісник Українського Університету. – М., 2001. – Т. I. – С. 46-54.
18. Ідзьо В. Стан та перспективи розвитку Української греко-католицької церкви в Москві

та регіонах Російської Федерації (2001-2005рр.). // Український Альманах. – Варшава, 2003. – С. 319-325.

19. Стрыжовский Ю. Украинское духовенство в Галиции. // Украинская Жизнь. – М., 1913. – №1. – С. 81-91.

20. Украинская Жизнь. – М., 1914. – № 8-10. – С. 95-99.

21. Украинская Жизнь. – М., 1915. – № 5-6. – С. 114.

22. Мельчунов С. П. Из истории воссоединения униатов в России. Гол. Мин. Спб. – № 10. – С. 10-20.

23. Кони А. Е. Униатские дела. На жизненном пути. – М., 1880. – Т.1. – С. 515.

24. Мельчунов С. Из истории воссоединения униатов в России. Гол. Мин. Спб. – № 10. – С. 10-20.

25. Мельчунов С. Из истории воссоединения униатов в России. Гол. Мин. Спб. – № 10. – С. 10-20.

26. Мельчунов С. Из истории воссоединения униатов в России. Гол. Мин. Спб. – № 10. – С. 10-20.

27. Ядий Н. Из практики обращения униатов. // Украинская Жизнь. – М., 1916. – № 1. – С. 49-67.

28. Об утверждении православья в Галичине. // Украинская Жизнь. – М., 1916. – №3. – С. 87-92.

29. Украинская Жизнь. // – М., 1916. – № 7-8. – С. 118-119.

30. Церковное устройство Галичины. // Украинская Жизнь. – М., 1916. – № 9. – С. 66.

31. Попытки обмена митрополита графа Шептицкого на журналиста Д. Б. Янчевского. // Украинская Жизнь. – М., 1916. – № 7-8. – С. 113-114.

32. Заточение униатского митрополита. // Украинская Жизнь. – М., 1916. – № 7-8. – С. 114-115.

33. Митрополит Шептицкий в Суздале. // Украинская Жизнь. – М., 1916. – № 9. – С. 67.

34. Короленко В. Г. Заточение униатского митрополита графа Андрея Шептицкого в Суздальский монастырь. // Украинская Жизнь. – М., 1916. – № 9. – С. 79-81.

35. К заточению митрополита Шептицкого. // Украинская Жизнь. – М., 1916. – № 10-11. – С. 108.

36. Короленко В. Г. Об унии и униатах. // Украинская Жизнь. – М., 1916. – № 10-11. – С. 132.

37. Галичанин. Митрополит Андрей, граф Шептицкий. // Украинская Жизнь. – М., 1916. – № 10-11. – С. 96-102.

38. Украинская жизнь. – М., 1914. – № 8-10. – С. 102-104.

39. Украинская жизнь. – М., 1915. – №1. – С. 75.

40. Украинская жизнь. – М., 1915. – № 1. – С. 76.

41. Украинская жизнь. – М., 1915. – № 2. – С. 85.

42. Ідзьо В. Андрій Шептицький у Росії. Курське ув'язнення митрополита. // Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 1999. – Т. III. – С. 72-74.

43. Кони А. Е. Униатские дела. На жизненном пути. – М., 1880. – Т. 1. – С. 515.

44. Мельчунов С. П. Из истории воссоединения униатов в России. Гол. Мин. Спб. – № 10. – С. 10-20.

45. Ідзьо В. Українська Греко-Католицька Церква на шпальтах громадсько-політичного часопису українців Росії «Украинская Жизнь». // Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 1999. – Т. III. – С. 72-74.

46. Ядий Н. Из практики обращения униатов. // Украинская Жизнь. – М., 1916. – №1. – С. 49-67.
47. Мельчунов С. П. Из истории воссоединения униатов в России. Гол. Мин. Спб. – № 10. – С. 10-20.
48. Российский Государственный Архив. Ф.66, оп.18, д. 326, л. 2 об, л. 3.
49. Медвіт В.І. ЧСВВ. Перспективи розвитку Української Греко-Католицької Церкви в Російській Федерації. // Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 2001. – Т. V. – С. 100-106.
50. Федеральный закон об свободе совести и об религиозных объединениях. – М., 1997. Ст. 2, п. 2; ст. 9, п. 1; ст. 11, п. 5; ст. 8 п. 3,5; ст. 11, п. 9; ст. 12, п. 1; ст. 8, п. 4; ст. 7. ст. 11, п. 3; ст. 13, п.1, 2, 5.
51. Ідзьо В. Стан та перспективи розвитку Української Греко-Католицької Церкви в Москві та регіонах Російської Федерації (2001-2005рр.). // Український Альманах. – Варшава, 2003. – С. 319-325.
52. Ідзьо В. Українська Греко-Католицька Церква на шпальтах громадсько-політичного часопису українців Росії «Украинская Жизнь». // Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М., 1999. – Т. III. – С. 156-158.
53. Федеральный закон об свободе совести и об религиозных объединениях. – М., 1997. – Ст. 2, п.2; ст. 9, п. 1; ст. 11, п. 5; ст. 8, п. 3,5; ст. 11, п. 9; ст. 12, п. 1; ст. 8, п. 4; ст. 7; ст. 11, п. 3; ст. 13, п. 1, 2, 5.
54. Ідзьо В. Стан та перспективи розвитку Української Греко-Католицької Церкви в Москві та регіонах Російської Федерації (2001-2005рр.). // Український Альманах. – Варшава, 2003. – С. 319-325.

Греко-Католицька громада «Різдва Пресвятої Богородиці» в Москві в 1891-1922 роках згідно зі свідченнями джерел з московських архівів

Християни в Росії напередодні Першої світової війни в 1912-1914 рр. знали, що в Австрійській імперії проблемою зближення православних та католицьких конфесій активно займається Українська Греко-Католицька Церква (УГКЦ).

Саме УГКЦ мала великий вплив на православних Росії, оскільки намагалася поширювати свій екуменізм спочатку у центральні губернії Росії. Тоді греко-католиків в Австрійській імперії очолював граф Андрій Шептицький.

Очолювана ним Греко-Католицька Церква поширювала свою юрисдикцію на українців а Америці та Росії. Про це наголошує уже в 1912 р. журнал російських українців «Украинская Жизнь» [1].

Отже, засади Греко-Католицької Церкви Австрійської імперії, яка зберігала свої православні обряди, стали привабливими для російського суспільства і уряду, який намагався релігійно зблизитися із Західною Європою. Цьому також сприяв вступ Російської імперії у військово-політичний блок Антанта. Політичне зближення з такими країнами, як Англія та Франція, а в часі Першої світової війни – й Італія, спонукало Росію до релігійного реформування. Виникненню греко-католицьких громад в Росії сприяла демократизація суспільства й релігійних стосунків внаслідок революції 1905-1907 рр.

Австрійська імперія межувала з Російською, і всі процеси Греко-Католицького руху в Австрії російській державній і релігійній владі були відомі. Почалося вивчення австрійського Греко-Католицизму, оскільки він поширювався серед більшості слов'янських народів, і зокрема – серед українців. Вивчення австрійського греко-католицизму розпочалося із з'ясування сучасного стану Греко-Католицької Церкви в Австрійській імперії. Російському державному і релігійному еплідішменту було відомо, що Греко-Католицьку громаду очолює граф Андрій Шептицький. Російська преса того часу так характеризувала очолювану ним Греко-Католицьку Церкву: «Сьогоднішній голова Української Греко-Католицької Церкви, – зазначав дописувач «Украинской Жизни» Юрій Стрижавський, – митрополит граф Андрій Шептицький має зовсім інші спрямування діяльності. Перекоаний католик, але вірний східному обряду, уніат по духу Володимира Соловйова, митрополит Андрій в той же час щирий патріот свого народу і свідомий син України-Русі... Дізнавшись, що я українець із Росії, Голова УГКЦ дуже гарно мене прийняв і висловив побажання, що українці у Росії теж повинні мати осередки Української Греко-Католицької Церкви, українські наукові та культурні товариства. Українці у Росії, так само, як і українці в Австрії, теж повинні дбати про майбутню державність України-Русі [2].

Розвитку унійного процесу в Російській імперії і поширенню його в

Австрійській Галичині сприяло те, що в 1890 р. Сенат Російської імперії припинив гоніння на уніатів, і вони з 1891 р. функціонували у напівлегальному стані до 1904 р. та 1922 р., і лише після 1922 р. були офіційно зареєстровані і визнані владою Радянської Росії [3].

У 1905 р. російський уряд під тиском Західних Католицьких держав проголосив маніфест, згідно з яким «Росія оголошувала віротерпимість». Російський уряд припиняв «просвітницьку роботу з уніатами». За таких обставин силоміць загнані у православ'я уніати знову повернулися до унії [4].

За таких обставин у Москві з 1891 р. розпочинає функціонувати Греко-Католицька громада на чолі зі священником. Вона, як засвідчують архівні джерела, без офіційної реєстрації, керуючись тільки рішенням російської влади, згідно з яким «у 1890 р. Сенат припиняв у Російській імперії гоніння на уніатів», функціонувала до епохи революції 1904-1905 рр. [5].

Отже, «гоніння на уніатів припинилось», але до 1904 р. Греко-Католицькі громади в Російській імперії офіційно не реєструвались, хоча й не заборонялись, однак їх функціонування владою не заохочувалось. Вони функціонували як неформальні релігійні об'єднання, що підтверджують архівні документи м. Москви [6].

Отже, у 1905 р. російський уряд припиняв «просвітницьку роботу з уніатами», уніати знову повернулися до унії. Однак цей маніфест був виданий за революційної пори, коли російський уряд мав слабкі позиції і намагався заспокоїти російське суспільство різними маніфестами і циркулярами. Через 10 років, у 1916 р., Європа стала свідком нейтральності російського уряду до уніатів в Росії. Як свідчать архівні джерела, в Росії боротьба з уніатами зазнала невдачі, позиції російського уряду стосовно релігії були слабкими.

Унія так і не отримала повної правові гарантії, її намагання зміцнити позиції і поширитись по всій Росії закінчилися неприйняття російської православної церкви і російського уряду [7].

Однак, як засвідчують архівні документи, в Москві органами юстиції Російської імперії у 1904-1909 рр.

активно функціонувала Греко-Католицька громада, яка мала назву «Греко-Католицька Церква східного обряду Різдва Святої Богородиці». Архівні документи засвідчують, що парафіянин Греко-Католицької Церкви, інженер-технолог Балашов Володимир Васильович, який проживав у Москві за адресою: Большая Молчановка, д. 34, кв. 1, був членом Греко-Католицької громади м. Москви з 1909 р. [8].

Також ці архівні документи засвідчують, що Анчукава Єлизавета Олександрівна, що проживала у Москві за адресою: вул. Нікольська, д. 8, кв.13, теж була членом Греко-Католицької громади м. Москви з 1909 р. [9].

Як засвідчують архівні джерела, Греко-Католицька громада гуртувалася у

1912 р. біля свого священика Александрова Миколи Миколайовича, який у 1912 р. розпочав священицьку діяльність у Греко-Католицькій громаді в м. Москві. Був Александров Микола Миколайович, як засвідчують органи юстиції, святенником Католицької Церкви Греко-Східного обряду Різдва Пресвятої Богородиці. Цей же документ засвідчує, що Александров Микола Миколайович належить до Греко-Католицької Церкви з 1912 р. [10].

Греко-Католицька громада м. Москви на чолі зі священиком активно профункціонувала до 1920 р. Ні революції, ні війни не припинили її функціонування. У час, коли нова влада Рад робітничих та солдатських депутатів утвердилася в м. Москві і розпочала перереєстрацію всіх релігійних організацій, «Греко-Католицька Церква Різдва Пресвятої Богородиці» теж подала заяву на перереєстрацію своєї громади [11].

Як свідчить архівний документ Відділу управління Московської Ради робітничих і селянських депутатів від 24 грудня 1920 р., від громади Греко-Католицької Церкви східного обряду Різдва Пресвятої Богородиці до влади надійшла заява про намір укласти договір з Московською Радою робітничих і червоноармійських депутатів стосовно реєстрації громади і отримання відповідного статусу в м. Москві. До заяви було долучено список осіб, які гарантували діяльність громади, а також Список членів церковного комітету, Список священства, опис церковного майна.

Зрештою, Греко-Католицька громада просила Московську владу зареєструвати її згідно з діючими законами. Під документом підписалися: Голова церковного комітету, священик ГКЦ Микола Миколайович Александров; члени: Донат Гілярович Новицький, Анатолія Іванівна Новицька, Володимир Васильович Балашов; секретар – Серебреннікова Анна Спиридонівна. У заяві також було вказано, за якою адресою відбуваються богослужіння: Москва, Пречистинський бульвар, д. 29, кв. 34 [12].

У заяві в «Московську Раду робітничих і червоноармійських депутатів» йшлося: «Ми, що нижче підписалися, громадяни м. Москви, що маємо також постійне місце проживання, уклали дійсний договір з Московською Радою робітничих і червоноармійських депутатів, в особі її уповноваженого Голови Гліба Івановича Кафтаннікова, про те, що 24 грудня 1920 р. прийняли від Московської Ради робітничих і червоноармійських депутатів у безстрокове і безкоштовне користування приміщення, яке знаходиться в м. Москві, по Причистинському бульвару, д. №29, кв.34. Цю будівлю буде використано для відправлення Служб Божих та моління для Греко-Католицької громади східного обряду Церкви Різдва Богородиці з Богослужбовими предметами, що завірено нашими підписами, на наступних умовах:

1. Ми зобов'язуємося зберігати передане нам народне добро і використовувати його тільки за призначенням, беручи на себе всю

відповідальність за цілісність і збереження дорученого нам майна, а також за дотримання нами обов'язків згідно з договором.

2. Усіма наданими культовими предметами для Богослужіння ми зобов'язуємось користуватися і надавати їх в користування всім нашим одновірцям винятково для задоволення релігійних потреб.

3. Ми зобов'язуємося стежити, щоб доручене нам майно не було використано для цілей, що не відповідають ст. 1 і 2 цього договору.

Зокрема, в прийнятих нами для Богослужіння приміщеннях ми зобов'язуємось не допускати:

- а) політичних зборів, ворожих до Радянської влади;
- б) роздавання чи продажу книг, брошур, послань з протирадянським змістом;
- в) виголошення проповідей чи промов, ворожих до Радянської влади чи її окремих представників;
- г) скликання народних зборів проти Радянської влади; щоб цього всього не допустити, ми зобов'язуємось про це повідомляти Московську Раду робітничих і червоноармійських депутатів.

4. Ми зобов'язуємося своїм коштом проводити оплату всіх витрат по утриманню згаданої релігійної будівлі і предметів, що в ній знаходяться, також робити в будівлі ремонт, опалювання, а також її страхувати, охороняти, сплачувати податки, зокрема й місцеві.

5. Ми зобов'язуємось вести інвентарний опис усього церковного майна, куди повинні вносити все майно, яке будемо отримувати шляхом пожертв із інших храмів, зокрема предмети релігійного культу, які не є предметом особистої власності окремих громадян.

6. Ми зобов'язуємось допускати без будь-яких перешкод поза часом Богослужіння представників Ради народних і червоноармійських депутатів для періодичної перевірки і огляду майна.

7. За втрату чи нищення переданих нам предметів ми несемо матеріальну відповідальність солідарно, в рамках затрат, за втрачене майно.

8. Ми зобов'язуємося в разі потреби прийняте нами майно повернути його в такому ж вигляді, в якому воно було прийняте нами в користуванні на зберігання.

9. У цвинтарних церквах і на цвинтарях ми зобов'язуємось супроводжувати до гробу своїх єдиновірців, у разі побажання зацікавлених осіб, релігійними обрядами, як і при торжествах, однакових для всіх і за однаковою для всіх громадян платою, розмір якої повинен бути нами щорічно оголошений до всіх віруючих.

10. За недотримання всіх пунктів, які зазначені в цьому договорі, чи пряме його порушення, ми несемо кримінальну відповідальність за всіма революційними законами, причому договір з Радою народних і червоноармійських

депутатів може бути розірваний.

11. Якщо ми захочемо розірвати договір, ми повинні довести це до відома Московської Ради народних і червоноармійських депутатів, або зобов'язані написати заяву про продовження договору з Московською Радою народних і червоноармійських депутатів. В заяві повинно бути вказано, що ми залишаємося зобов'язаними Московській Раді народних і червоноармійських депутатів і несемо всю відповідальність згідно з договором, а також зобов'язуємось здати в час цього періоду прийняте нами майно.

12. Кожен із нас, підписавши договір, може вибути із числа учасників договору, подавши про це письмову заяву, що однак не позбавляє вибулого від відповідальності за шкоду, заподіяну народному майну в період спільного користування і управління майном до подання відповідної заяви.

13. Ніхто із нас зокрема, і також ми всі загалом не маємо права відмовити будь-кому із громадян, що належать до нашого віросповідання, підписати цей договір і приймати участь в управлінні вищезгаданім в цім договорі майном, на загальних підставах з усіма, хто підписав цей договір.

Перший примірник договору зберігається в справах Юридичного Відділу Московської Ради народних і червоноармійських депутатів, а засвідчена належним чином копія з нього видається групі громадян, що підписалися під ним і отримали предмети для релігійних цілей.

24 грудня 1920 р..

Голова Московської Ради Робітничих і Червоноармійських Депутатів

Гліб Михайлович Кафтанніков

Уповноважений від громадян, за дорученням, реєстраційне посвідчення № 20008 по реєстру, отримує Володимир Володимирович Абрікосов та

Анна Спиридонівна Сєрєбреннікова [13].

Привертає увагу опис церковного майна Греко-Католицької громади Церкви «Різдва Пресвятої Богородиці». Так, із архівних документів нам відомо, що Московською Радою робітничих і червоноармійських депутатів у користування Греко-Католицькій громаді м. Москви було передано: чаша срібна – 1; ложка – 1; звездиця – 1; дискос – 1; тарілочки – 2; ківш для води – 1; копіє – 1; чаша металева – 1; звездніца – 1; дискос – 1; дарохраніт із срібла – 1; підсвічник металевий – 1; ківш для води срібний – 1; розп'яття – 1; аналой дерев'яний – 5; плащаниця – 1; глек для святої води – 1; підсвічник стоячий металевий – 1; таз для миття рук – 1; кропильниця металева – 1; кружки для збору металеві – 3; прилади для погашення свічок – 2; бляшанки для оливи – 2; прилад для лиття – 1; прилад для панахиди – 1; купель – 1; кадило – 1; трисвічник – 1; стихар – 3; фелон – 3; епітрахід – 3; пояс – 3; поручі – 3; покрови на престол – 2 пари; покрови на жертвенник 2 – пари; плат під ікони – 3; покрови на аналої – 4;

рушники – 3; ікони святкові – 13: а) Всіх Святих – 1; б) 3-х святих – 1; в) Георгія Побідоносця; г) Петра і Павла – 1; г) Миколи Чудотворця – 1; д) Спасо-Вседержителя – 1; е) Варвари Великомучениці – 1, є) Тайна Вечеря – 1; Мінеї місячні – 12; Мінеї святкові – 1; Мінеї загальні – 1; Октоїх для голосу – 2; Октоїх навчальний – 2; Часослов навчальний – 1; Тріод кольоровий – 1; Тріод постійний – 1; служба страсної седмиці – 1; Псалтир – 1; Псалтир послідування – 1; Іррологій – 1; Службник – 1; Требник – 1; Апостол типікон – 2; Іерейський молитовник – 2; молитвеники – 2; Посібник богословський і посібник для моління і співу – 2; ноти – 2; Семисвічник – 1; Запристольна ікона Спасителя – 1; лампада підвісна – 1; бокові ікони Спасителя і Божої Матері з лампадами – 1; люстра – 1; Престол – 1; Жертвенник – 1; срачиця на престол і жертвенник – 2; стіл для Плащаниці – 1; Індітії на престол і мертвець – 2; килим перед престолом – 1; Євангеліє напрестольне; Хрест напрестольний; фіранки на вікна – 2; стільці – 14; столи великі – 2; книжкова шафа – 1.

Перелічені в описі предмети перевірів, прийняв і передав за дорученням, виданим 13 грудня 1920 р. Нотаріальним відділом Юстиції Московської Ради народних червоноармійських депутатів уповноваженими громадянами, які побажали взяти в своє користування означене церковне майно.

Підпис: працівник Відділу Юстиції.

Перелічені в описі церковні предмети перевірили і прийняли в цілості від Відділу Юстиції уповноважені громадяни, які підписалися під дорученням, згідно з реєстраційним посвідченням на діяльність № 200008

**Підписи: Володимир Володимирович Абрикосов,
Анна Спиридонівна Сєребреннікова[14].**

Усього для перереєстрації Греко-Католицької громади в м. Москві у відділ Юстиції подано наступні 20 осіб, Членів керівного комітету:

1. Александров Микола Миколайович – священик ГКЦ м. Москви. До Греко-Католицької громади м. Москви належить з 1912 р. 2. Балашов Володимир Васильович – інженер-технолог. До Греко-Католицької громади м. Москви належить з 1909 р. 3. Новицький Донат Гілярович – викладач. До Греко-Католицької громади м. Москви належить від народження. 4. Зернов Володимир Сергійович – викладач хімії Московського університету. До Греко-Католицької громади міста Москви належить з 1914 р. 5. Ліпатов Федір Іванович – студент ветеринарного Інституту. До Греко-Католицької громади м. Москви належить з 1922 р. 6. Александрова Валентина Василівна – закінчила Московський університет, вчитель. До Греко-Католицької громади м. Москви належить з 1912 р. 7. Тірє Ольга Іванівна – бухгалтер. До Греко-Католицької громади м. Москви належить з 1917 р. 8. Єлісович Євгенія Олександрівна – машиністка. До Греко-Католицької громади м. Москви належить від народження. 9. Вільчук Вероніка Анатоліївна – вихователь у дитячому садку.

До Греко-Католицької громади м. Москви належить від народження. 10. Гарднер Клавдія Матвіївна – вчитель сільської школи у Підмосков'ї. До Греко-Католицької громади м. Москви належить з 1913 р. 11. Крісталь Матвій Абрамович – вчитель сільської підмосковної школи. До Греко-Католицької громади м. Москви належить з 1913 р. 12. Крісталь Єлизавета Сергіївна – телефоністка. До Греко-Католицької громади м. Москви належить з 1913 р. 13. Балашова Олександра Василівна – викладач, педагог. До Греко-Католицької громади м. Москви належить з 1912 р. 14. Вахевіч Єлизавета Василівна – домогосподиня. До Греко-Католицької громади м. Москви належить з 1912 р. 15. Хмельова Віра Олександрівна – закінчила МВЖК. Навчалася музики і співу. До Греко-Католицької громади м. Москви належить з 1914 р. 16. Новіцкая Анатолія Іванівна – викладач. До Греко-Католицької громади м. Москви належить від народження. 17. Ейсимонт Софія Владиславівна – машиністка. До Греко-Католицької громади м. Москви належить з 1923 р. 18. Анчукова Єлизавета Олександрівна – діловод Бюджетного Управління. До Греко-Католицької громади м. Москви належить з 1909 р. 19. Шкуріна Наталія Олександрівна. Лікар Жовтневої лікарні м. Москви. До Греко-Католицької громади м. Москви належить з 1917 р. 20. Серебреннікова Анна Спиридонівна – викладач. До Греко-Католицької громади м. Москви належить з 1916 р. [15].

Подана інформація свідчить про те, ще керівництво й актив Греко-Католицької громади м. Москви Різдва Пресвятої Богородиці було високоосвічене, здебільшого це представники інтелігенції.

На жаль, діяльність цієї громади з 1891 до 1922 рр. нам майже не відома, потребує подальшого дослідження.

Література:

1. Ідзьо В. С. Українська Греко-Католицька Церква на шпальтах громадсько-політичного часопису українців Росії «Украинская Жизнь». Історія релігій в Україні. // Праці X Міжнародної наукової конференції. – Львів, 2000.
2. Стрыжовский Ю. Украинское духовенство в Галиции. // Украинская Жизнь. – М. 1913, – №1. – С. 81-91.
3. Кони А. Е. Униатские дела. На жизненном пути. – М., 1880. Т.І. – С. 515.
4. Мельчунов С. П. Из истории воссоединения униатов в России. // Гол. Мин. Спб, № 10. – С. 10-20.
5. Ідзьо В. С. Українська Греко-Католицька Церква на шпальтах громадсько-політичного часопису українців Росії «Украинская Жизнь». // Науковий Вісник Українського Історичного Клубу. – М.1999. – Т. III.
6. Ядий Н. Из практики обращения униатов. // Украинская Жизнь. – М., 1916. – № 1. – С. 49-67.
7. Мельчунов С.П. Из истории воссоединения униатов в России. // Гол. Мин. Спб., №10. – С. 10-20.
8. Российский Государственный Архив. Ф. 66, оп. 18, д. 326, л. 2 об, л. 3.
9. Российский Государственный Архив. Ф. 66, оп. 18, д. 326, л. 305, л. 3.
10. Российский Государственный Архив. Ф. 66, оп.18, д. 326, л. 5.
11. Российский Государственный Архив. Ф. 66, оп.18, д. 326, л. 1.
12. Российский Государственный Архив. Ф. 66, оп.18, д. 326, л. 1.
13. Российский Государственный Архив. Ф.66, оп.18, д.3 26, л. 6 об, л. 7.
14. Российский Государственный Архив. Ф.66, оп.18, д. 326, л. 6 об, л. 8, л. об, л. 9.
15. Российский Государственный Архив. Ф. 66, оп.18, д. 326, л. 2 об, л. 3; оп. 18, д. 326, л. 3 об.

Наукове видання

І Д З Ь О ВІКТОР СВЯТОСЛАВОВИЧ

Українські Греко-Католики в Росії

Видання II, 2015р.

Подано до друку 2.07.15 р. Підписано до друку 2.08.15 р.
Формат видання 60/ 84 1/16. Папір офсетний. Умовн.друк.арк.10,25
Зам.56. Тираж 300 екз.
Видавництво “СІМІК”
76000, м.Івано-Франківськ, вул. Т. Цьоклера, 9а
тел. (0342) 78-91-26, 78-91-29

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
серія ІФ №11 від 27.03.2001 року.
Віддруковано в друкарні видавництва ПП «СІМІК»
76000, м.Івано-Франківськ, вул. Т. Цьоклера, 9а,
тел. (0342) 78-91-29